

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

MOJCA KLEPEC

Mentor: doc. dr. KARMEN ERJAVEC

GLUHI OTROCI IN MEDIJI

diplomsko delo

LJUBLJANA, 2004

KAZALO:

1. UVOD.....	4
2. GLUHOTA.....	7
2.1. Razvoj slušno in govorno motenega otroka.....	10
2.2. Komunikacija z gluhihimi osebami.....	13
2.3. Zgodovina znakovnega jezika in izobraževanja gluhih.....	16
3. MEDIJSKE ŠTUDIJE: ODNOS MED MEDIJI IN OBČINSTVOM.....	20
3.1. Raziskovanja učinkov.....	20
3.2. Pristop uporabe in zadovoljitve.....	23
3.3. Literarna kritika.....	25
3.4. Kulturne študije.....	26
3.5. Analiza recepcije.....	30
4. UPORABA KVALITATIVNEGA NAČINA RAZISKOVANJA PRI PROUČEVANJU MNOŽIČNIH MEDIJEV.....	32
4.1. Opredelitev pojma medijsko občinstvo.....	37
5. KVALITATIVNA RAZISKAVA GLUHI OTROCI IN MEDIJI.....	40
5.1. Opis vzorca.....	40
5.2. Opis vstopa na teren.....	40
5.3. Metode in viri podatkov.....	42
5.4. Analiza in interpretacija podatkov.....	43
5.4.1. Televizija.....	44
6.4.1.1. Teletekst.....	51
5.4.2. Videorekorder, DVD predvajalnik.....	54
5.4.3. Radio.....	55
5.4.4. Tisk.....	57
5.4.5. Računalnik.....	58

5.4.6. Mobilni telefon.....	60
5.5. Razlike pri spremljanju medijev med gluhihimi otroki ter med gluhimi in slišječimi otroki.....	61
6. ZAKLJUČEK.....	66
7. LITERATURA.....	69

1. UVOD

Množični mediji so nepogrešljiv del našega življenja. Brez njih si običajnega vsakdana ne znamo več predstavljati. Brez radia, ki nas zjutraj zbudi in ki nas spremlja kot zvočna kulisa pri najrazličnejših dnevnih opravilih, brez jutranjega časopisa, revij in knjig, ki nas informirajo, zabavajo, izobražujejo ali nas s svojimi zgodbami ponesejo v čudovit, nedosegljiv, domišljjski svet. Brez televizije, ki je prav gotovo še vedno najbolj nepogrešljiv medij in brez katerega si večina ljudi ne bi več znala predstavljati običajnega vsakdana, ter brez računalnika, mobilnega telefona in drugih novih medijev, ki nam omogočajo, da pridemo do najnovejših in najrazličnejših informacij kar iz domačega fotelja.

Mediji igrajo pomembno vlogo v življenju današnjega človeka (Ang, 1996: 6). Predvidevam, da je tudi življenje gluhih otrok prepleteno z vsakodnevnim spremljanjem različnih množičnih medijev. V diplomskem delu bom poskušala ugotoviti, koliko in kako spremlja medije tako specifično občinstvo, kot so gluhi otroci, katere medije spremljajo, kateri so jim bližje, kateri manj, zakaj jih spremljajo in kaj jim lahko množični mediji nudijo.

V prvem delu bom poskušala predstaviti gluhoto oziroma kaj pomeni izguba sluha, kako to vpliva na življenje ljudi, na njihov način komunikacije z zunanjim svetom, na njihov način izobraževanja ter na interpretacijo impulzov, ki jih gluhi ljudje dobivajo iz okolja. »Pomen sluha je čedalje večji v vsakdanjem življenju, tako na delovnem mestu kot v prostem času. Z njim je ozko povezan razvoj oralnega govora in pisnega jezika. Tako mladostniki z motnjami sluha zaostajajo vedno bolj, zlasti še, ker zdravljenje in usposabljanje nista nikoli do kraja popolna« (Košir, 1991:5).

Materin jezik gluhih ljudi, ki živijo v Sloveniji, ni slovenski jezik, kot si morda marsikdo napačno zamišlja. Materin jezik gluhih ljudi v Sloveniji je slovenski

znakovni jezik, kar pomeni, da si gluhi ljudje stvari razlagajo na podlagi slovenskega znakovnega jezika, ki ima tako kot vsak drugi jezik na svetu svoje zakonitosti in svoja pravila. Že slavni avstrijski filozof Ludwig Wittgenstein, ki se je ukvarjal z raziskovanjem problemov jezika, je dejal: »Meja mojega jezika je meja mojega sveta.« (Ule, 1990: 97) in v okviru tega se tudi moramo lotiti raziskovanja kulture gluhih ljudi.

V drugem delu bom predstavila raziskovalne tradicije, ki preučujejo zvezo med mediji in občinstvom. Naštela bom glavne značilnosti vsake izmed njih, njihove prednosti in slabosti ter se na podlagi le-teh odločila za eno izmed njih, ki jo bom uporabila kot podlago za svoje raziskovanje.

V tretjem delu bom podrobneje predstavila in argumentirala uporabo kvalitativnega načina raziskovanja pri preučevanju množičnih medijev ter poskušala opredeliti medijsko občinstvo, ki ga ne moremo razumeti kot nekaj objektivnega.

Nato bom predstavila rezultate raziskave, ki sem jo opravljala med gluhihimi otroki. Raziskava je kvalitativne narave, raziskovala sem manjšo skupino gluhih otrok, osnovnošolcev in dijakov, ki obiskujejo Zavod za gluhe in naglušne v Ljubljani ter med tednom bivajo v Domu Frana Grma. Ta jim je v času šolanja postal prvi dom, saj v njem spijo, se pripravljajo na pouk, se družijo, spremljajo medije itd. Potek in rezultate opravljene raziskave bom podala v zadnjem sklopu.

Na mojo odločitev o izboru teme in opravljanju kvalitativne raziskave med mladimi gluhihimi je vplivalo več stvari. Ker sem sama otrok gluhih staršev in ena izmed trenutno osemindvajsetih tolmačev in tolmačic za slovenski znakovni jezik v Sloveniji, imam od majhnega zelo veliko stikov z gluhihimi osebami. Obvladam slovenski znakovni jezik in nimam pri komunikaciji z gluhihimi osebami nobenih težav, istočasno pa me zanima tudi delo z otroki in

tako sem se odločila, da koristno združim svoje dosedanje znanje in izkušnje ter opravim raziskavo.

Prav tako menim, da je bilo na splošno med gluhih otroki in odraslimi opravljenih premalo raziskav, na področju odnosa do množičnih medijev celo nobena. Menim, da bi bilo dobro poznati tudi odnos tako specifične skupine medijskega občinstva do množičnih medijev in prav zaradi vseh teh razlogov sem se odločila za raziskavo.

2. GLUHOTA

Gluhota je stanje brez zvokov, brez glasu, brez šumov. Gluhota je zelo huda motnja, čeprav se je navzven ne vidi, saj gluhi človek ni sposoben dojemati nikakršnih zvokov, glasov, šumov. Biti gluhi pomeni biti odrezan od normalne poti sprejemanja in podajanja informacij. Gluhe so tiste osebe, katerih izguba sluha je tako velika, da iz okolja ne sprejemajo nobenih zvokov in glasov, tudi v primeru, ko imajo slušni aparat. Onemogočeno jim je učenje govora po naravni poti, še posebej pa je razvoj govora otežen za tiste osebe, ki imajo popolno izgubo sluha že od rojstva. Takšne osebe niso nikoli imele nobenih izkušenj z zvokom in govorom, zato je njihov napredek v razvoju govora zelo počasen in težaven. Dosti lažji je napredek pri učenju govora, če je oseba izgubila sluh kot otrok in je že imela razvit govor.

Med nami živi zelo veliko ljudi vseh starosti z različnimi stopnjami okvare sluha, prepoznamo pa jih šele, ko se začnemo z njimi pogovarjati, ker imajo značilne monotone glasove, ki jih včasih niti ne slišimo dobro.

Po podatkih Zveze društev gluhih in naglušnih Slovenije je v Republiki Sloveniji trenutno približno 5870 gluhih in naglušnih oseb, med njimi je okoli 3500 gluhih, ki večinoma uporabljajo znakovni jezik. V Sloveniji je povprečna okvara sluha v predšolskem obdobju 0,9 otrok na 1000 živorojenih otrok (Košir, 1999:21). V Sloveniji se glede na število rojstev na leto rodi okoli 15 gluhih novorojenčkov. Pojavnost gluhoti se v naši državi ne razlikuje od drugih evropskih držav.

V Sloveniji uporabljamo za opredelitev populacije definicijo iz Pravilnika o razvrščanju in razvidu otrok, mladostnikov in mlajših polnoletnih oseb z motnjami v telesnem in duševnem razvoju (Polič, 1997: 193). Ta loči:

- naglušne, ki imajo okvaro sluha od 40 do 80 decibelov (dB), s katerimi je sporazumevanje nezanesljivo in je razvoj njihovega govora bistveno moten in
- gluhe, ki imajo izgubo sluha več kot 80 dB in je pogovorno sporazumevanje z njimi nemogoče.

Gluhost je posledica hudih sprememb v polžku, slušnih poteh ali jedrih. Glede na vzročnost (etiopatogenezo) delimo gluhost na podedovano (hereditarno), prirojeno (kongenitalno) ali pridobljeno (akvirarno).

Danes strokovnjaki vedo, da je 50 do 60 % vse gluhoste prenesene iz roda v rod oziroma podedovane. Prirojena gluhost nastane zaradi intrauterinih vnetij, degenerativnih dogajanj v labirintu ušesa, zaradi poškodb, nastalih med porodom, ali infekcij v času nosečnosti (rdečke, toksoplazma, herpes in druge). Pridobljena gluhost nastane predvsem zaradi nalezljivih bolezni v prvih letih življenja, lahko so vzrok tudi kraniocerebralne poškodbe, zdravljenje z ototoksičnimi zdravili, predvsem antibiotiki (streptomycin, aminoglikozidni antibiotiki). Vzrok pa je lahko tudi predčasno rojstvo z majhno porodno težo, pogosto pa so tudi kasnejši vzroki, npr. virusni meningitis, škrlatinka... (Podboršek, 1993:30).

Starost, pri kateri je slušna motnja nastopila, je pomembna zaradi vpliva na razvoj govora. V osnovi ločimo izgubo sluha pred razvojem govora ali po njem, vendar se tu pojavljajo dileme, saj nekateri avtorji govorno obdobje označujejo kot obdobje, ko je posameznik svoj govor že utrdil z znanjem branja in pisanja. Postavljajo ga v čas po končanem 1. razredu osnovne šole, v osmo leto otrokove starosti. Drugi avtorji menijo, da je govorno obdobje po tretjem letu otrokove starosti, ko ima razvite že vse glasove in se izraža v stavku. V razvoju govora po tej starosti se predvsem širi besedni zaklad, daljša stavek in utrjuje uporaba časov ter slovničnih pravil (Košir, 1991: 8).

Tabela 2.1.: Socialne težave pri posamezni izgubi sluha (Košir, 1999: 13)

POIMENOVANJE	SOCIALNE TEŽAVE	GOVORNA PERCEPCIJA	TONALNA PERCEPCIJA
NORMALEN SLUH	Ni.	Nad 8 m oddaljenosti.	Pod 10 dB.
LAHKA NAGLUŠNOST	Pri večji oddaljenosti govorca.	Do 5 m oddaljenosti.	10–30 dB.
ZMERNNA NAGLUŠNOST	Pri majhni oddaljenosti govorca.	Do 1 m oddaljenosti.	Do 60 dB.
TEŽKA NAGLUŠNOST	Resne težave pri govoru od blizu.	Na uho.	Nad 60 dB.
GLUHOTA	Govora ne sliši.	Ne sprejema.	Nad 90 dB.

Juras (v Krančan, 2003:30) deli gluhe na več skupin:

- prelingvalno gluhi – ta skupina je najbolj prizadeta skupina. Osebe iz te skupine imajo najbolj izrazite specifične potrebe na področju govornega komuniciranja. Osebe iz te skupine se niso naučile glasovno-jezikovnega sporazumevanja na podlagi slušnega doživljanja. Pri njih ni avditivne in lingvistične zaznave, zato je njihov osrednji zaznavni kanal vizualno doživljanje (z očmi);
- postlingvalno gluhi – ta skupina se bistveno razlikuje od prejšnje, saj so si osebe iz te skupine pridobile avditivno spoznanje o svetu zvokov ter so se naučile glasovno-jezikovno komunicirati. Posebne težave se pojavijo pri sprejemanju ustnih sporočil sogovornika. Sporočila ne slišijo, vendar ga lahko delno vidijo, ko ga odčitajo z obraza in ust sogovornika. Ta skupina je zelo blizu populaciji, ki sliši. Osebe iz te skupine so kasneje oglušele in so spontano s poslušanjem osvojile glasovno-jezikovno sporazumevanje;
- naglušne osebe – v tej skupini je več podskupin, glede na čas nastopa naglušnosti in glede zmožnosti (po kakovosti in intenzivnosti) slušnega

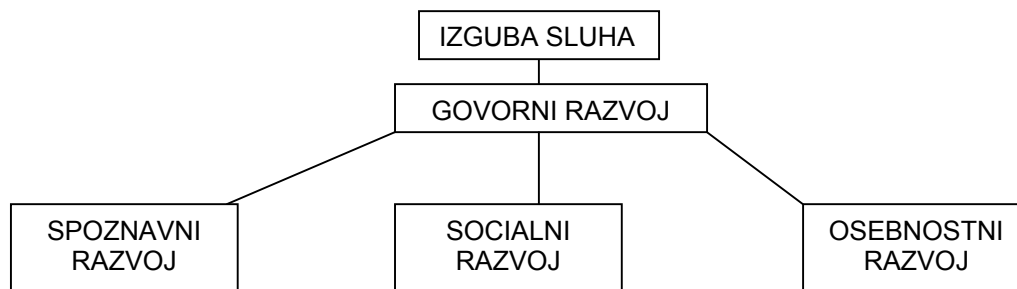
doživljanja. Juras našteva samo najbolj izrazite skupine prelingvalno in postlingvalno naglušnih oseb (težje, srednje in lažje naglušni).

2.1. RAZVOJ SLUŠNO IN GOVORNO MOTENEGA OTROKA

Vsak razvoj poteka po določenih razvojnih fazah in principih. Tako telesni kot duševni razvoj nista enolična procesa, ampak je razvoj najhitrejši v zgodnjem obdobju, in če smo natančnejši, je telesni razvoj najbolj nagel že v predporodnem obdobju, duševni razvoj pa je najhitrejši v prvih treh letih življenja (Filipčič, 1994: 25).

Razvoj gluhega in naglušnega otroka poteka po enakih razvojnih principih kot razvoj slišočih otrok, drugačnost pa se vendarle kaže na področju sluha in predvsem govora. Gre torej za posebnosti v razvoju jezika, govora in verbalne komunikacije, kar je ozko povezano tudi z drugimi področji, s spoznavnim, socialnim in osebnostnim razvojem otroka. Zaostanek na področju govora vpliva na tempo razvoja teh treh področij, ki je vsaj v začetni fazi upočasnen (Filipčič, 1996: 17).

Tabela 2.1.1.: Shematični prikaz vpliva izgube sluha na posamezna področja razvoja (Filipčič, 1996: 18)

Človek se nauči govora spontano – ob pogojih, da dobro sliši, ima ustrezno razvite govorne organe – s tem, da govor okolja posluša, ga imitira in rekombinira ter na novo ustvarja. Pri osebah z motnjo sluha prvemu pogoju ni zadoščeno, zato sveta ne doživlja celovito, tudi sebe ne. Posledica tega je, da se govora ne more naučiti, kljub ustreznemu intelektualnemu potencialu in ob dobro razvitih govorilih. Dejstvo, da otrok ne sliši, se najbolj pozna pri njegovem razvoju jezika, govora in predvsem komunikacije. Ta je pri večini gluhih in naglušnih otrok drugačna kot pri slišočih otrocih. Zato se slišočji starši spopadajo s hudim problemom sporazumevanja s svojim gluhim/naglušnim otrokom (Košir, 1999:10).

Izguba sluha pomeni manjšo možnost izmenjave izkušenj, kar vpliva tudi na pridobivanje in ohranjanje telesnih in duševnih sposobnosti posameznika. Ewing in Ewingova (v Košir, 1991: 10) sta opredelila sluh kot pomemben razvojni dejavnik v naslednjem smislu:

- vpliva na razvoj komunikacije in jezika;
- prinaša informacije o stvareh in doživljajih;
- posreduje signale za psihično varnost;
- vpliva na pridobivanje in ohranjanje telesnih sposobnosti;
- služi kot instinktivno zasnovana emocionalna zveza z okoljem.

Razvoj gluhega otroka naj bi torej potekal po enakih razvojnih principih kot razvoj slišočega otroka, ker pa je zaradi izgube sluha otežen govorni razvoj, je posledično gluhi otrok prizadet tudi na vseh ostalih področjih razvoja. Gluhi otroci imajo enake potenciale in predispozicije kot slišočji otroci. »Problem je v tem, da je razvoj jezika in komunikacije pogosto pri gluhih otrocih drugačen, tako ti ne razumejo dovolj zakonitosti sveta okoli sebe, primanjkuje jim informacij in razlag, njihovi socialni stiki so omejeni in možnost frustracij je večja. To pa se odraža ravno v razvoju in napredku otroka« (Filipčič, 1994: 28).

Vse to vpliva na slabše razumevanje različnih socialnih situacij in večkrat se zdi, da so gluhi otroci bolj socialno nezreli kot njihovi vrstniki. »Gluhi in naglušni otroci in mladostniki imajo pogosteje kot slišišči vrstniki težave v socializaciji, oblikovanju življenjskih norm, pravil obnašanja, odnosov z vrstniki ter pri oblikovanju ustrezne samopodobe« (Levec, 2000: 2). Okolje pri razvoju otroka ponuja vzor, omogoča, spodbuja in zahteva lastno dejavnost človeka. Okolje lastno dejavnost stimulira in regulira. Okolje v smislu spodbujevalca razvoja je najpogosteje naravnano na večinsko nemoteno populacijo. Moteni v njem težko ali le delno participirajo. Posebej osebam s slušno motnjo sta zaprti marsikatera oblika in vsebina, če nista organizirani v specifično zanje (Košir, 1993: 3).

V preteklosti je prevladovalo stališče, da so gluhi intelektualno manjvredni. Gluhi naj bi dosegali dveletni zaostanek na inteligenčnih testih in petletnega na testih znanja, torej naj bi bile kognitivne sposobnosti pri gluhih kvalitativno in kvantitativno drugačne kot pri slišiščih in te razlike naj bi bile posledica gluhotе. V šestdesetih letih je prevladovalo stališče, da gluhi sicer niso intelektualno manjvredni, vendar pa obstajajo kvalitativne razlike v njihovem mišljenju. Piaget je celo menil, da imajo gluhi zaradi pomanjkanja slušnih dražljajev in tovrstnih izkušenj take primanjkljaje tudi v sposobnostih simboliziranja, kar se pozna v njihovem mentalnem razvoju (Filipčič, 1994: 29).

Danes pa prevladuje prepričanje, da so: »gluhi na področju kognitivnih in intelektualnih sposobnosti povsem normalni, mišljenje gluhih in slišiščih pa je podobno« (Rosenstein, Vernon, Furth, Moores v Filipčič, 1994:29). Pri gluhih se nekateri procesi pojavijo le nekoliko kasneje, kar za seboj povleče počasnejši razvoj jezika.

Gluhota torej ne vpliva na intelektualne sposobnosti ljudi, kot so v preteklosti domnevali marsikateri strokovnjaki. Ne obstaja direktna povezava med gluhoto in inteligenco, gluhi in naglušni imajo torej normalne intelektualne

potenciale, kljub temu pa je izobrazbena raven gluhih zelo nizka. V nasprotju z nekaterimi drugimi državami jim naša država do pred kratkim ni zagotavljala tolmačev ali zapisnikarja in zato je ena njihovih glavnih težav prav opismenjevanje, izobraževanje in neprilagojen šolski sistem. Tolmač je namreč ključnega pomena pri premostitvi komunikacijskih ovir med gluho in sliščečo osebo, ki ne pozna znakovnega jezika.

2.2. KOMUNIKACIJA Z GLUHIMI OSEBAMI

Komuniciranje je temeljni socialni proces, ki je odločilen za človekov osebni razvoj, nastanek in trajen obstoj skupin in odnose med skupinami. Pri tem v glavnem mislimo na govorni jezik, ki je sredstvo za sporazumevanje pri večini sliščih ljudi, čeprav dejansko komunikacija pomeni še mnogo več.

»Komunikacija je temeljna oznaka za vse medčloveške odnose, je sprejemanje in oddajanje sporočil, vplivanje na okolje s pomočjo čustev, mišljenja in ravnanja. V tako široki oznaki sta jezik in govor samo ena od možnih oblik komunikacije, ki je ni mogoče zožiti samo na glasovni govor, ki ga sicer uporablja večina prebivalstva. Gluhe in naglušne osebe uporabljajo poleg tega še znakovno komunikacijo (znakovni jezik, kretnje), ki je za večino osnovno komunikacijsko sredstvo in ga imajo za svoj materni jezik« (Podboršek, 1992:5).

Pri gluhih ljudeh je komunikacija malo drugačna kot pri sliščih. Gluhi ne slišijo in ne morejo slediti jeziku okolja, v katerem živijo, zato uporabljajo svoj jezik, znakovni jezik, ki je njihov naravni jezik in kjer namesto besed uporabljajo kretnje. Kretnje so sestavni del znakovnega jezika, ki pri izražanju najrazličnejših vsebin uporablja roke, telo, obraz in glavo.

»Znakovni jezik je način sporazumevanja večine odraslih ljudi, kadar se družijo z drugimi gluhi ali slišječimi, ki obvladajo znakovni jezik. Osnovni element znakovnega jezika niso besede, ampak kretnje, mimika, prstna abeceda in odgledovanje« (Lobnik Zorko, 1999: 62).

Kretnje lahko klasificiramo v naravne in izvedene. Med naravne kretnje uvrščamo kazalne (tiste, ki predmet kažejo, bodisi da je prisoten ali odsoten), risarske (tiste, ki posnemajo obliko) in imitirajoče (tiste, kjer je ohranjena značilnost pojma, ki se imitira prav tako, kot tiste, kjer se je značilnost že izgubila in je le še kod, katerega izvor pa predstavlja imitirajoč gib). Izvedene kretnje pa predstavljajo dogovorjeni gibalni znaki z verbalno podlago in so večinoma abstraktni pojmi ter okrajšave, znaki, ki predstavljajo stavek, misel kot celoto (Savić v Košir, 1993: 28).

Gluhe in naglušne osebe uporabljajo pri komunikaciji govor, znakovni jezik ali kretnje, poleg tega pa uporabljajo tudi odgledovanje, prstno abecedo, pisanje, risanje, poslušanje s slušnim aparatom, mimiko, kar jim omogoča sporazumevanje s širšo okolico. Tak način komunikacije je oznaka za totalno komunikacijo, ki pomeni več kot metoda komunikacije. To je filozofija, ki popolnoma enakovredno vključuje vse modele komunikacije: slušno, glasovno, jezikovno in manualno – kinetično, z namenom, da se zagotovi uspešno sporazumevanje med gluhi in slišječimi sogovorniki (Podboršek, 1992: 5).

Znakovni jezik je kompleksen, strukturiran jezik, »živi« jezik, tako kot so to govorni jeziki. Kot se pri govornih jezikih spreminjajo in pojavljajo nove besede, tako se tudi v znakovnem jeziku porajajo vedno nove, ki izpodrivajo oziroma dopolnjujejo stare. Znakovni jezik je visoko ekspresivni jezik, s katerim lahko izražamo čustva in občutke.

Tako kot v verbalnem kodu različni jeziki določajo razlike v fonetiki, gramatiki, leksiki, logiki in kulturi narodov, ki jih jezik značilno obeležuje, so te razlike prisotne tudi med kretalnimi jeziki slušno motenih. Pomembnejša je verjetno razlika med elementi kretalnega jezika in kulturo, ki jo ta definira, v primerjavi s strukturo verbalnega jezika in nacionalno kulturo, iz katere izhaja. Iluzorno je pričakovati, da bi realizacija kretalnega jezika rešila vse probleme slušno motenih, ki bi se s tem izenačili, postali enaki, utopili, asimilirali med slišče. Vprašanje je, ali to drugačno kulturo tolerirati, omogočati, podpirati ter ji pomagati z jasno vizijo prihodnosti. Utemeljena je v kretalnem jeziku in zato danes svetovni kongresi obravnavajo tudi kulturo gluhih (Košir, 1993: 29).

Gluhi so med invalidi v zelo slabem položaju. Živimo v družbi, kjer je zelo pomembna komunikacijska kompetenca, saj se moramo vsak dan znova dokazovati in uveljavljati. Pri tem je govor neizogiben. Gluhi ljudje, prav zaradi težav s sluhom in posledično tudi zaradi težav z govorom¹, nimajo enakih možnosti kot sliščeči ljudje. Večina gluhih ne more nikoli dobro obvladati pogovornega jezika, zato je znakovni jezik med gluhih najbolj priljubljen in največkrat edini jezik, ki ga uporabljajo. Prav zato je tolmač gluhi osebi neizogibno potreben, saj je to mnogokrat edini način, da tudi gluhi ljudje pridobijo informacije in znanja v istem obsegu, kot sliščeči.

---

¹ Včasih se je za gluhe osebe uporabljal izraz gluhonemi. Ta izraz se danes ne uporablja več in je povsem neprimeren, kajti redki so ljudje, ki so zares gluhonemi. Beseda gluhonem označuje osebo, ki ne sliši in ne govori. Gluhi ljudje res ne slišijo, kar pove sama beseda, to pa ne pomeni, da ne govorijo, kar naj bi označevala beseda nemi. Gluhi ljudje govorijo, res pa je, da je njihov govor večkrat nerazločen, kar je posledica gluhot, saj ne slišijo in ne morejo nadzorovati svojega glasu.

2.3. ZGODOVINA ZNAKOVNEGA JEZIKA IN IZOBRAŽEVANJA GLUHIH

Gluhi uporabljajo znakovni jezik, odkar so na svetu, zapisi tega jezika in uporaba pri učenju gluhih pa so bili v preteklosti zelo redki. Poznani so kitajski zapisi, ki so nastali pred našim štetjem in govorijo o poznavanju znakovnega jezika. Mishnah v poznem drugem stoletju pred našim štetjem govori o uporabi kretanja pri gluhih v reševanju pravnih zadev gluhih.

Platon (340 let pred našim štetjem) v Cratylus-u opozarja na značilno gibanje glave, rok in telesa pri nemih osebah, sveti Anton opisuje gluho osebo, ki lahko razume drugo gluho osebo in se sporazumeva z njo s pomenskimi kretnjami. Okrog leta 1500 sta nekatere gluhe sinove premožnih družin poučevala duhovnika Ponce de Leon in Juan Bonet, ki je prvi iznašel prstno abecedo (Jakopič, 1998: 13).

Najzgodnejši znani angleški vir o znakovnem jeziku je iz leta 1644 in je zapisan v Chirologiji Johna Bulwerja z naslovom Naravni jezik rok. V tej Chirologiji Bulwer opisuje stotine gest rok in prstov, s katerimi so gluhi sposobni izražati svoja občutja, misli, zaznave, kar je dokaz, da se gluhi sporazumevajo v znakovnem jeziku, ki je njihov naravni jezik, hkrati pa je tudi poudaril, da je človeška roka naravno obdarjena in sposobna, da izraža človeška občutja (Podboršek, 1993: 30).

Z ustanovitvijo prve šole za gluhe, ki jo je ustanovil opat Charles Michael de L'Épée (1712–1789) leta 1760 v Parizu, se računa zgodovinski začetek izobraževanja gluhih. De L'Épée je poudarjal, da je pri izobraževanju gluhih važnejša vsebina kot artikulacija in govor, saj če je le-ta pomanjkljiv, ne more izražati vsebin, ki bi jih sicer lahko (Podboršek, 1993: 31). Bistvo njegove metode je v tem, da uvedemo gluhoneme ljudi s pomočjo umetno sestavljenega kretalnega govora v pismeni, (književni) jezik, v katerem jih

pozneje poučujejo in v katerem se izobražujejo in sporazumevajo (Jakopič, 1998: 17). Te njegove napredne in revolucionarne misli so postavile gluhe otroke na nivo ostalih otrok, saj so bili do takrat obravnavani kot omejeni in manj sposobni ljudje.

Velika zasluga L'Épéeja je, da je ustanovil prvi zavod za gluhe v Parizu leta 1770. Njemu je žrtvoval vse svoje moči in tudi vse svoje imetje (Jakopič, 1998:18). Iz L'Épée-jeve šole so prihajali zelo izobraženi gluhi, ki so se večinoma odločali za učiteljski poklic. Med njimi je bil tudi Laurent Clerc, ki je postal prvi gluhi učitelj v Ameriki, kamor ga je leta 1817 pripeljal Thomas Hopkins Gallaudet, kasnejši ustanovitelj prve univerze za gluhe v Ameriki (Gallaudet College) leta 1864.

V Evropi se je kljub prepovedi znakovni jezik stihijsko širil med učenci. Šele ko so se z njim začeli poglobljeno ukvarjati drugi strokovnjaki in lingvisti, so začeli dokazovati, da znakovni jezik ni »mlatenje prazne slame«, pač pa oplemeniteno sredstvo za prenos najrazličnejših informacij in to sam po sebi ali skupno z verbalnim jezikom. Tako se je ustvarila simbioza verbalnega in neverbalnega elementa komunikacije, kar imenujemo bilingvizem ali tudi simultano komunikacijo (Podboršek, 1993: 31).

Razvoj znakovnega jezika lahko v kratkem razdelimo v tri obdobja (Globočnik v Pušnik, 2003: 28):

- delovanje prvih učiteljev gluhih v času od 16. do 18. stoletja, ko so bile v ospredju težnje, da se gluhi učijo govora, ki temelji predvsem na oralni metodi učenja;
- v 18. in 19. stoletju sta značilna vpliv francoske šole in s tem priznavanje jezika kretenj kot naravnega jezika gluhih in njej nasprotna nemška šola (Heinecke), ki je postavljala v ospredje oralistični način;
- za zadnje desetletje so značilni uporaba glasovnega govora in kretnje, ki temeljijo na bilingvalni metodi učenja jezika in govora.

Prvotne zablode, da je najboljši jezik govor, s čimer bi bil izenačen jezik kot sistem in govor kot individualna uporaba sistema, so premagane. V 80. letih evropske in ameriške študije prepoznavajo kretnje gluhih kot jezik (Brennan, Hayhurst v Košir, 1993: 29).

V Sloveniji bi lahko leto 1989 imenovali prelomno leto, saj se je v tem letu začel sistematično uvajati znakovni jezik kot enakopravni del metodičnega pristopa v vzgojo, izobraževanje in usposabljanje gluhih otrok in mladostnikov v Sloveniji. Istega leta je bila v Sloveniji sprejeta filozofija totalne komunikacije, ki je v ZDA sprejeta že od leta 1960 in zajema vse oblike in modele komuniciranja, to je vizualno, aditivno, oralno in manualno z namenom, da se zagotovi učinkovita komunikacija gluhih med seboj in z normalno slišječimi ljudmi. »Totalna komunikacija je sinteza vseh surdološko-komunikacijskih prizadevanj, pa tudi akcij samih gluhih in naglušnih ljudi pri njihovem prizadevanju za čim večji uspeh na področju govorne komunikacije. S tem ni ogrožen noben komunikacijski sistem niti oblika. Vsak posameznik ima na razpolago humano razrešitev komunikacijskih možnosti« (Juras v Krančan, 2003: 32).

Zagovorniki totalne metode navajajo eksperimentalne primerjalne študije o prenosu informacij po oralni, totalni in kinetični poti. Rezultati študij so pokazali, da so gluhi časovno in vsebinsko sprejeli največjo količino informacij, če so jim bile te posredovane s pomočjo totalne metode (Jakopič, 1998: 43).

Zavedati se moramo, da gluha oseba vizualno doživlja slike, predmete in pojme sveta okoli sebe ter je prikrajšana za akustično dojemanje oblikovanih predmetov in pojmov. V sto letih uporaba čiste oralne metode kot najboljše metode pri poučevanju gluhih ni dala pričakovanih rezultatov. Danes svetovna znanost stoji na čvrstih temeljih, da je s popolnoma gluho osebo vsako pogovorno sporazumevanje nemogoče in da je znakovni jezik najboljša

možna oblika komunikacije. To pa ne pomeni, da pri gluhi osebi ne uporabljamo vseh ostalih metod: ustnega sporazumevanja, mimike, branja ter pisanja, ki zagotavljajo večjo jasnost in olajšujejo sporazumevanje. In to je totalna komunikacija (Škodnrič v Jakopič, 1998: 6).

Še korak naprej in prav gotovo največji uspeh v dolgoletnem boju za enake pravice gluhih in naglušnih pa je leta 2002 sprejet Zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika, ki »določa pravico gluhih oseb uporabljati slovenski znakovni jezik in pravico gluhih oseb do informiranja v njim prilagojenih tehnikah ter obseg in način uveljavljanja pravic do tolmača za znakovni jezik pri enakopravnem vključevanju gluhih oseb v življenjsko in delovno okolje ter vse oblike družbenega življenja ob enakih pravicah in pogojih ter z enakimi možnostmi, kot jih imajo osebe brez okvare sluha. Gluhe osebe uveljavljajo pravice po tem zakonu, razen če drug zakon ne določa drugače. Določbe tega zakona, ki se nanašajo na fizične osebe, veljajo enako za ženske in moške.« (Zakon o uporabi znakovnega jezika).

Po tem zakonu je znakovni jezik gluhih priznan za prvi jezik gluhih, hkrati pa imajo gluhi in naglušni ljudje danes pravico uporabljati svoj materin jezik v vseh življenjskih situacijah, to pa jim je omogočeno s pravico do tolmača za slovenski znakovni jezik.

3. MEDIJSKE ŠTUDIJE: ODNOS MED MEDIJI IN OBČINSTVOM

O tem, kakšen vpliv imajo mediji na posameznike, predvsem na otroke, je bilo precej govora. Raziskovalce je zaposlovalo predvsem vprašanje, kakšen vpliv imajo nasilne medijske vsebine na obnašanje otrok. Jensen in Rosengren (1996: 309) sta izpostavila pet tradicij raziskovanja, ki se ukvarjajo s proučevanjem medijev: (1) raziskovanja učinkov, (2) pristop uporabe in zadovoljitve, (3) literarno kritiko, (4) kulturne študije in (5) analizo recepcije.

3.1. RAZISKOVANJA UČINKOV

Prva raziskovanja so govorila o velikanskem vplivu množičnih medijev na vsakega posameznika, ne glede na njegove individualne lastnosti ali socialne okoliščine. Ta teoretični model je bil utemeljen na eksperimentalnem laboratorijskem raziskovanju odnosa med dražljajem – medijsko vsebino – in reakcijo na ta dražljaj (Luthar, 1995: 31). Medijsko sporočilo kot simbolični dražljaj ima po tej teoriji prepoznavne in merljive fizične lastnosti (Jensen in Rosengren, 1996: 314), tipični model raziskovanja učinkov pa je bil enosmerni proces, v katerem je bilo občinstvo predstavljeno kot nezavedna tarča oz. pasivni sprejemnik medijskih dražljajev (McQuaill, 1997: 17).

Tako razmišljanje je sodilo med behavioristične² domneve, ki pa so bile kmalu ovržene. Sem se uvršča tudi t.i. teorija podkožne igle, po kateri so si: »učinke medijev strokovnjaki predstavljali tako, kot bi vbrizgali sporočila pod kožo občinstvu, ki naj bi se takoj in z enakimi občutji odzvalo na medijsko vsebino

---

² Behavioristična usmeritev se osredotoča na razmerje med sporočilom in učinkom sporočila, in sicer na to, kako sporočila, ki jih občinstvo sprejema, delujejo na obnašanje (behaviour) občinstva (Morley, 1992: 46).

ter spremenilo svoje obnašanje in delovanje. Po tej teoriji imajo mediji vsemogočni vpliv na občinstvo, ki je popolnoma pasivno« (Erjavec, 1999: 28).

Teorija *podkožne igle* je rezultat delovanja Frankfurtske šole, ki je bila ustanovljena leta 1923 v Nemčiji in v kateri so se združevali politično levo usmerjeni intelektualci židovskega porekla. Znanstveniki znotraj Frankfurtske šole so imeli zelo pesimističen pogled na množično kulturo in prav ta pesimistični naboj ima tudi teorija podkožne igle (Morley, 1992: 45). Emigracija vodilnih članov Frankfurtske šole (Adorno, Marcuse, Horkheimer) v Ameriko sredi 30-ih let je nato vodila k razvoju posebne ameriške šole proučevanja učinkov v štiridesetih in petdesetih letih (Morley, 1992: 46).

Po teoriji podkožne igle lahko medijsko nasilje proizvaja različne učinke – npr. strah, spodbuja določene predstave o zločinu in oblasti, glavna skrb pa je bila, da medijsko nasilje lahko proizvaja nasilno obnašanje posebno med otroki (Buckingham, 1997: 33).

Kot menita Jensen in Rosengren (1996: 322), raziskovanje učinkov delno korenini v očitni zaskrbljenosti izvoljenih in samoizvoljenih predstavnikov delov družbe (staršev, učiteljev, političnih in drugih avtoritet itd.), v kontekstu ponavljajočih se valov družbene in moralne panike glede različnih novih množičnih medijev. Kot vedno v takih primerih je tej zaskrbljenosti kljuboval interes tistih, ki so se preživljali (ali včasih bogateli) z novimi mediji. Tradicionalna rešitev takih interesnih spopadov je seveda predaja problema znanstveni in akademski ekspertizi, ki se je bolj ali manj upravičeno sklicevala na svojo nepristranost.

Gauntlett (1998:120–128) v svoji kritiki modelu raziskovanja učinkov očita deset pomanjkljivosti, in sicer:

1. Model raziskovanja učinkov se proučevanja družbenih problemov loteva iz napačne smeri – izhaja namreč iz medijskih vsebin in se šele nato navezuje

naprej na družbeno dogajanje, namesto da bi začel raziskovati nasilje pri tistih, ki ga povzročajo: z raziskovanjem njihove identitete, značaja, okolja v katerem živijo itd.

2. Model raziskovanja učinkov obravnava otroke kot neenake – psihološko orientirani raziskovalci znotraj tega modela so na različne načine predstavljali otroke kot nebogljene žrtve medijskih produktov, ki lahko otroke prisilijo v različna škodljiva obnašanja. Tako razmišljanje so ovrgli številni raziskovalci (Buckingham, 1993, 1996; Gauntlett, 1997), ki so dokazovali da so tudi otroci sposobni inteligentnega in kritičnega razmišljanja o množičnih medijih.
3. Domneve modela raziskovanja učinkov so okarakterizirana s komaj prikrito konzervativno ideologijo – sistematično zasmehovanje otrokove nezmožnosti upora lahko vidimo kot del širšega konservativnega programa, ki kot glavno grožnjo današnji družbeni stabilnosti raje vidi sodobne aspekte množičnih medijev kot pa dejanske družbene dejavnike.
4. Model raziskovanja učinkov neustrezno definira objekt raziskovanja – kot npr.: kaj je nasilno dejanje, saj model obravnava kot iste vrste nasilnih dejanj tako verbalno nasilje kot tudi umore. Večkrat pa je tudi nemogoče razločiti, kako naj bi posamezna nasilna dejanja v medijih vodila k nasilnim dejanjem v resničnem svetu.
5. Model raziskovanja učinkov običajno temelji na raziskovanjih v nenaravnih pogojih – predvsem zato, ker podrobne sociološke raziskave terjajo ogromno časa in denarja. Tipične take raziskave so izvedene v laboratorijih oz. drugih nenaravnih okoljih.
6. Model raziskovanja učinkov običajno temelji na raziskovanjih, kjer je uporabljena napačna metodologija – ki nato večkrat vodi v oblikovanje napačnih zaključkov. Prav tako nam ne razkrije pravih razlogov za posamezne stvari, čeprav se na prvi pogled zdi tako. Rezultati, ki jih dobimo, so preveč posplošeni in ne pokažejo širšega družbenega okvirja, ki je pri vsakem raziskovanju zelo pomemben.
7. Model raziskovanja učinkov je selektiven v kritiki medijskega prikazovanja nasilja – obsoja namreč le izmišljeno medijsko nasilje, ne obsoja pa npr.

nasilnih dejanj, ki se vsakodnevno pojavljajo v poročilih in na resnih programih.

8. Model raziskovanja učinkov domneva premoč posameznika nad množico – raziskave kažejo mnenje posameznikov, da mediji lahko vplivajo na obnašanje drugih ljudi, skoraj nihče pa ne misli, da tudi nanj vplivajo mediji. V raziskavah učinkov lahko večkrat občutimo elitizem in snobizem.
9. Model raziskovanja učinkov ne poskuša razumeti medijskih pomenov – temelji na zmanjšanih domnevah in neutemeljenih stereotipih, ki se nanašajo na medijsko vsebino. Domneva, da mediji prenašajo eno samo nedvomljivo sporočilo ter da je ravno ta model v položaju, da identificira, kaj to sporočilo je.
10. Model raziskovanja učinkov ni utemeljen v teoriji – pomanjkanje trdne teorije pa je vzrok, da model raziskovanja učinkov temelji na različnih domnevanjih, npr., da so mediji neproblematični objekt raziskovanja, da so se otroci nezmožni spopasti z mediji itd.

3.2. PRISTOP UPORABE IN ZADOVOLJITVE

Začetek raziskovanja uporabe in zadovoljitve lahko umestimo v zgodnja štirideseta leta. V okviru ambicioznega raziskovalnega programa o množičnih medijih, ki ga je začel Paul L. Lazarsfeld, si je Herta Herzog zadala nalogo ugotoviti, kakšne vrste zadovoljitve (gratifikacije) daje radijskim poslušalcem poslušanje dnevnih popularnih nadaljevanj, kvizov itd. (Herzog 1942, 1944). Lahko bi dejali, da se je od takrat dalje pristop uporabe in zadovoljitve razvijal v štirih fazah in se pomikal od površnih opisov k poskusom tipologiziranja, ki so temeljili na sistematični operacionalizaciji osrednjih spremenljivk, k poskusom pojasnjevanja ter k sistematičnemu oblikovanju teorije (Palgreen in drugi v Jensen in Rosengren, 1996: 310).

Teorija uporabe in zadovoljitve označuje socialnopsihološke raziskave, ki so se razvile kot dopolnilna kritika funkcionalističnega raziskovanja. Gre za raziskovalno paradigmo, ki se osredotoča na iskanje motivov, ki pojasnjujejo zadovoljevanje individualnih potreb občinstva z različnimi medijskimi vsebinami (Vogrinc, 1995: 27). Raziskovalci znotraj tega pristopa operirajo z liberalnim družbenim konceptom, kjer so posamezniki opredeljeni kot ideološko svobodni in neobremenjeni z zunanjimi vplivi (Ang, 1996: 41).

V tem obdobju so vso moč pripisovali občinstvu in nobene množičnim medijem. »Osnovno vprašanje tega obdobja je bilo, kaj in zakaj občinstvo izbira medijska sporočila. Osnovni preobrat se je kazal v tem, da občinstvo ni bilo več videno kot skrajno pasivno, temveč kot aktivno« (Erjavec, 1999: 28). Znotraj pristopa uporabe in zadovoljitve tudi otrok ni več predstavljen kot zgolj pasivni sprejemnik televizijskih sporočil, temveč kot aktivni gledalec, ki interpretira medijska sporočila (Buckingham, 1997; 34).

Gre torej za vprašanje, kakšne individualne potrebe mediji sploh zadovoljujejo pri bralcih, gledalcih, poslušalcih in kakšna zadovoljstva dajejo različne medijske vsebine občinstvu (Luthar, 1995: 31). Gledalci gledajo televizijo, bralci berejo dnevnik in poslušalci poslušajo radijski program, da zadovoljijo individualne potrebe, kot so potreba po novih informacijah, interpretaciji zunanjega sveta, zabavi, kompenzaciji socialne interakcije, identifikaciji, itd. (Erjavec, 1999: 28).

Raziskovanje uporabe in zadovoljitve je bilo – v primerjavi z raziskovalno tradicijo *raziskovanje učinkov* – vedno precej manj blagoslovljeno (ali obremenjeno) z naročenimi raziskavami za proučevanje pozitivnih ali negativnih učinkov uporabe tega ali onega množičnega medija na posameznike. Raziskovalci znotraj tradicije uporabe in zadovoljitve so se odpovedali moralnim sodbam. Po drugi strani pa je bila ravno ta drža raziskovanja uporabe in zadovoljitve predmet mnogih kritik. Pristop uporabe in

zadovoljitve verjetno predstavlja most do kasnejših kulturnih študij in analize recepcije (Jensen in Rosengren, 1996: 322).

McQuail (1997: 73) v kritiki pristopa uporabe in zadovoljitve navaja več stvari. Za povezavo med osebnimi preferencami, dejansko izbiro in dejanji, ki sledijo, je zelo težko najti logično in konsistentno razlago. Redkokdaj se zgodi, da je uporaba določenega medija postavljena kot sredstvo za rešitev problema. Pristop uporabe in zadovoljitve naj bi prav tako preveč poudarjal racionalnost in aktivnost občinstev. Večina ljudi nima vedno konsistentnih pričakovanj in subjektivnih motivov. Nekateri ljudje naj bi razmišljali in se odločali znotraj t.i. interpretativnih okvirjev, ki temeljijo na osebnih izkušnjah, drugi naj bi se za medije odločali povsem naključno, brez posebnih motivov in zgolj zaradi navade. Ta raziskovalna tradicija naj bi bila problematična tudi zaradi metodoloških orodij, ki so jih raziskovalci uporabljali znotraj te paradigme.

Pristop uporabe in zadovoljitve ignorira družbeni kontekst medijske uporabe, prav tako popolnoma ločuje potrebo po zadovoljitvi in kulturne pomene, ki jih ustvarja občinstvo ob gledanju medijske vsebine. Kritika pa se nanaša tudi na metodološko kratkovidnost, saj kot edine relevantne metode dovoljuje raziskovalne vprašalnike in druge statistične metode (Schrøder, 1999: 40).

3.3. LITERARNA KRITIKA

Več kot 2500 let je bil razvoj umetnosti in znanosti na zahodu ozko povezan z nastankom literarnih oblik komuniciranja. Veliko pomembnost so pripisovali tolmačenju tekstov, ki so prinašala kognitivno in/ali estetsko izkustvo. Pravila interpretacije so oblikovala družbeno življenje in nasploh kulturne prakse, tudi v kulturah, kjer so bile religiozne, kulturne in druge družbene sfere relativno ločene (Jensen in Rosengren, 1996: 311).

Večina literarnih študij se je osredotočala na strukturo linearnih sporočil ali del. Tradicionalno na literarno delo gledajo kot na konfiguracijo lingvističnih in retoričnih struktur, ki upoštevajo določena pravila in ki skupaj sestavljajo estetsko in hermanevtsko definirane žanre. Bralec je torej najpogosteje kritični konstrukt, ki ga je mogoče deducirati iz literarnega diskurza ali tradicije. Kadar proučujejo empirične bralce, je pozornost najpogosteje usmerjena na individualna branja ali splošne sociološke oz. psihološke vidike literarnega pomena, ne pa na historično ali demografsko specifične recipiente. Družbeni sistem, v katerem literatura nastaja, je tako najpogosteje predstavljen kot abstraktni okvir analize, včasih pa kot zgodovinsko ozadje, predstavljeno v uvodnem delu kritike (Jensen in Rosengren, 1996: 315, 316).

Vse od njenih začetkov je bila družbena relevantnost literarne kritike v glavnem v njenem prispevku k ustvarjanju, ohranjanju in prenašanju avtoritativne interpretacije in drugih kulturnih tradicij v šolah. Kljub vsemu pa lahko rečemo, da osrednji spoznavni interes literarne kritike spada k bolj kontemplativnim razumevanjem tekstov in ne predstavlja konkretnega izziva njihovega družbenega konteksta (Jensen in Rosengren, 1996: 323).

3.4. KULTURNE ŠTUDIJE

Preprosto definicijo kulturnih študij je težko podati. Sprva se je termin nanašal na tradicijo, ki se je začela v poznih 50-ih letih v Britaniji z R. Hoggartom, E. P. Thompsonom in R. Williamsom, kasneje pa se je center prenesel v ZDA, Avstralijo in Kanado, kjer obstaja še danes (Alasuutari, 1995: 23).

Začetki britanskih kulturnih študij so povezani s podiplomskim raziskovalnim centrom na univerzi v Birminghamu, ki ga je leta 1964 ustanovil Richard Hoggart. Med letoma 1968 in 1981 je omenjeni center vodil Stuart Hall.

Ideje, nastale v tem času, so najpomembnejše pri preučevanju povezav med množičnimi mediji in kulturo. Hall je ves čas zatrjeval, da z birminghamskim centrom ni mogoče omenjati nikakršne politične ali teoretične ortodoksности – nasprotno, raziskave, ki so jih tu opravljali, naj bi potekale v demokratičnem in dogmatičnem ozračju. Kljub vsemu pa je bila skupna referenčna točka vseh marksizem³. Obstajali so sicer odmiki od marksizma – zavrnen je bil model ekonomskega in tudi ideološkega determinizma. V sedemdesetih letih dvajsetega stoletja je v birminghamskem centru deloval tudi David Morley, ki je trdil, da pomenov ne nosijo teksti sami, temveč jih oblikuje gledalec glede na svoj položaj v družbi (Lull, 1990: 5).

Dela znotraj kulturnih študij se, podobno kot pri literarnokritičnih študijah, osredotočajo na dejansko sporočilo ali diskurz komunikacije. Kot literarna kritika tudi kulturne študije posebno pozornost posvečajo žanru, položajem impliciranega bralca v njem in ustreznim družbenim uporabam. V nasprotju z literarno kritiko pa kulturne študije niso osredotočene le na visoko kulturo, ampak tudi na popularnokulturne diskurze. Medijska sporočila so tako pojmovana kot generično strukturirani diskurzi, ki so relevantni za občinstvo v različnih kulturnih in družbenih praksah (Jensen in Rosengren, 1996: 316).

Kulturne študije so bolj kot v posplošene tipe obnašanja usmerjene v historične in individualne pomene, bolj kot v rezultat so usmerjene v sam proces, so bolj interpretativne kot zgolj pojasnjevalne (Ang, 1996: 134). Alasuutari (1995: 35, 36) meni, da so kulturne študije razširjeno področje raziskovanja, ki obsegajo razne teoretične tradicije, vsem pa je skupna pozicija, da sta realnost in družbeno življenje posredovana skozi pomene.

---

³ Marksizem je miselna tradicija, ki izhaja iz dela Karla Marxa (1818-1883), katerega teoretsko izhodišče je bilo prepričanje, da je za razumevanje družbe ključna analiza temeljne človekove dejavnosti – *dela*. V središču njegove teorije je predpostavka o *družbeni bazi* (produkcijska sredstva + produkcijski odnosi) in *družbeni nadstavbi* (politika, kultura, umetnost itd.), *kjer baza določa nadstavbo* (Stankovič, 2002: 23).

Realnost je sestavljena iz interpretacij pomenov in pravil interpretacije, na podlagi katerih se ljudje orientirajo v vsakdanjem življenju.

Koncept služi poudarjanju holistične perspektive družbenega življenja s tem, ko priznava posameznikom možnosti za poseganje in pomenu pripisuje vlogo v usmerjanju družbenega delovanja. Tako je po mnenju kulturnih študij središče raziskovanja množičnega komuniciranja zunaj medijev, ki so skupaj z občinstvom vpeti v širše družbene in kulturne prakse (Jensen, Rosengren, 1996: 312).

V zadnjem obdobju so torej raziskovalci začeli posvečati pozornost kompleksnosti posameznikovega spremljanja medijev in družbenim odnosom, znotraj katerih se nahajajo. Kot pravi Breda Luthar (1995: 31–32): »sodobno raziskovanje medijskega vpliva že dolgo ne govori več o enostavnem, neposrednem vplivu na gledalce. Bolj ali manj so si raziskovalci edini, da je potrošnja televizije bolj aktivni proces kot pa izključno pasiven ter da mediji (še posebej televizija) kratkoročno ne vplivajo na oblikovanje mnenj o neki zadevi«.

Znotraj tega pristopa raziskovalci obravnavajo otroka kot »aktivnega« porabnika medijskih vsebin, hkrati pa so obremenjeni tudi z ideološkimi in oblikovnimi prisilami, ki so uporabljene v besedilu. Pomemben poudarek je na družbenem razvoju, znotraj katerega je konstruiran pomen in način, po katerem otroci definirajo in se dogovarjajo o svojih družbenih identitetah skozi pogovore o medijih (Buckingham, 1997: 35).

Sprva so znanstveniki predpostavljali da je le televizija škodljiva za otroke, danes pa lahko opazimo, da se številne predpostavke, ki so veljale za televizijo, prenašajo tudi na nove digitalne medije. Toda z raziskovanjem dejanske uporabe digitalnih medijev in odnosa, ki ga imajo mladi do teh novih medijev, lahko ugotovimo, da tradicionalne predpostavke ne vzdržijo. Z

dokazi, dobljenimi v empiričnih raziskovanjih, lahko vidimo, da mladi »berejo« in uporabljajo medije na zelo raznolike in večkrat preišljene načine. Uporaba in interpretacija medijev je definirana s socialnim in osebnostnim kontekstom, ki obkroža otroke (Howard, 1998: vii).

Učinki televizije na otroke so torej odvisni od tega, kakšne programe otroci gledajo in kako so le ti narejeni. Nekateri programi so usmerjeni v informiranje in izobraževanje, drugi pa imajo zgolj namen zabavati. Pa vendar imajo tudi slednji lahko izobraževalni naboj, od samega gledalca in njegovega načina gledanja programa pa je odvisno, ali bo znal to tudi izkoristiti (Gunter in McAleer; 1990: 157).

Raziskovanja znotraj kulturnih študij so okarakterizirana z uporabo kvalitativnih in etnografskih metod. »Metoda mora biti kvalitativna in poglobljena, mnogokrat etnografska, osredotočiti pa se mora na vsebino, dožemanje in kontekst skupaj« (McQuail, 1997: 19).

Posebna značilnost kulturnih študij je posvečenost kritičnemu dvomu glede definicij kulturne tradicije in glede vdanosti kulturni industriji. Kulturne študije občasno zapadajo v populizem in povečujejo kreativne sposobnosti in opozicijske prakse, ki se izražajo tudi skozi popularno kulturo. Toda tudi s postavitvijo same definicije kulture na vrh raziskovalnih prioritet v komunikologiji so kulturne študije ponovno poudarile inherentno politično naravo množičnega komuniciranja in njegove recepcije (Jensen in Rosengren, 1996: 324).

3.5. ANALIZA RECEPCIJE

Novejši avtorji kot so Ang (1985), Morley (1986) ali Radway (1984), kažejo na to, da se kulturne študije v mnogih vidikih prelivajo v analizo recepcije. V tem kontekstu je analiza recepcije razumljena kot širši pojem, ki pokriva različne oblike kvalitativnega empiričnega raziskovanja občinstva in poskuša na različnih nivojih združevati družboslovne in humanistične poglede na recepcijo (Jensen v Jensen in Rosengren, 1996: 313). Najvažnejši premik je premik od psihologije občinstva, kjer so bistveni mentalni procesi in interpretacija medijskih vsebin, k sociologiji občinstva, kjer pride v ospredje medijski diskurz, spremljanje medijev je torej postavljeno v širši družbeni, sociološki okvir (Alasuutari, 1999:13).

Alasuutari (1999: 2–8) razlikuje tri generacije znotraj analize recepcije:

1. generacija raziskovanja recepcije: sega v leto 1974, ko je Stuart Hall izdal članek »Zakodiranje in odkodiranje televizijskega diskurza«. Od vsega začetka je analiza recepcije povezana s kulturnimi študijami, korenine pa ima tudi v pristopu uporabe in zadovoljitve ter v literarni kritiki. Bistvo je v tem, da poslano in prejeto sporočilo nista nujno identična in da različni tipi občinstva lahko različno dekodirajo televizijska sporočila. Hall je s tem naredil bistven odmik od behaviorističnega modela dražljaj – odziv, ter uvedel interpretativni model, kjer vsi učinki temeljijo na interpretaciji medijskih sporočil.
2. generacija – etnografija občinstva: raziskovalci znotraj druge generacije so poudarjali, da je potrebno opraviti ustrezno etnografsko raziskavo, ki naj bi vsebovala določeno število kvalitativnih globinskih intervjujev s posamezniki ali skupinami ljudi. Kvalitativno raziskovanje recepcije občinstva je torej določalo analiziranje programa in raziskovanje recepcije znotraj določenega občinstva skozi poglobljene intervjuje z gledalci (Ang, 1985; Hobson, 1982; Katz in Liebes, 1984; Liebes, 1984; Liebes in Katz, 1990).
3. generacija – konstruktivistični pogled: začetek sega v pozna osemdeseta leta, ko so se številni raziskovalci (Allor, 1988; Ang, 1989, 1990; Fiske, 1988, 1990;

Grossberg, 1988; Lull, 1988; Radway, 1988) začeli poudarjati, da ne obstaja nobena taka stvar, kot je občinstvo. Poudarjali so, da je občinstvo zgolj konstrukt diskurza. Prav tako tudi raziskovalci tretje generacije uporabljajo etnografsko metodo, toda uporabo medijev ne proučujejo izolirano, temveč jo postavljajo v širši družbeni okvir vsakdanjega življenja.

Sestavni deli teoretskega okvirja *analize recepcije* izvirajo tako iz humanistike kot iz družboslovja. Tako kot kulturne študije tudi analiza recepcije govori o medijskih sporočilih kot kulturno in generično kodiranih diskurzih, medtem ko definira občinstvo kot akterje produkcije pomena. Kot raziskovanje uporabe in zadovoljitve analiza recepcije pojmuje recipiente kot aktivne posameznike, ki prek porabe, dekodiranja in družbenih uporab lahko z mediji počnejo celo vrsto stvari. Analizo recepcije označuje predvsem vztrajanje pri združevanju primerjalne empirične analize medijskih diskurzov z diskurzi občinstva. Rezultati takih analiz so potem interpretirani v kontekstu družbenokulturnega sistema, ki je zopet konceptualiziran kot historična konfiguracija družbenih praks, kontekstov uporabe in interpretativnih skupnosti (Jensen in Rosengren, 1996: 316).

Analiza recepcije govori o medijski uporabi kot o pomembnem aspektu vsakdanjega življenja. Uporabo medijev lahko razumemo le v povezavi z določenim družbenim kontekstom in izkušnjami sociokulturne skupine (McQuail, 1997: 19).

Sicer pa McQuail (1997:19) o analizi recepcije, raje kot o samostojni tradiciji, govori kot o »učinkovitem orožju« modernih kulturnih študij, ki močno poudarja vlogo »bralca« in »odkodiranje« medijskih besedil. Analiza recepcije je usmerjena kritično, občinstvu pa pripisuje moč, da se upre in poruši dominantne in hegemonске pomene, ki jih nudijo množični mediji.

4. UPORABA KVALITATIVNEGA NAČINA RAZISKOVANJA PRI PROUČEVANJU MNOŽIČNIH MEDIJEV

Raziskovanja odnosa gluhih otrok in mladostnikov do množičnih medijev sem se lotila po principih kulturnih študij in analize recepcije, med katerima McQuail ne postavlja ločnice, temveč o analizi recepcije govori kot učinkovitem orožju kulturnih študij.⁴ Raziskovanje, ki sem ga opravila, je torej temeljilo na načelih kvalitativnega raziskovanja, »kjer gre za dokazovanje in argumentiranje, ki ne temelji le preprosto na statističnih relacijah med variablami, temveč je pomemben prav vsak podatek, ki nam pripomore, da dobimo celotno sliko in najdemo rešitev. Kulturne študije pripisujejo pomembnost pomenu in posredovanju družbenega življenja skozi pomene« (Alasuutari, 1995: 7).

Oznaka znanosti in znanstveno raziskovanje je bila večinoma oblikovana na temelju naravoslovnih znanosti. Raziskovalna analiza je bila večkrat razumljena kot simulacija klasičnega znanstvenega eksperimenta in tako ni presenetljivo, da je prav raziskovanje na podlagi anket sinonim za sociološko raziskovanje (Alasuutari, 1995: 6). Toda, »v zadnjih dvajsetih ali več letih smo na področju družboslovnih ved priča pravi renesansi tako imenovanih kvalitativnih metod, ki so nekoč spremljale prve samostojne korake teh ved, nato pa so bile v primerjavi s prevladujočim, tako imenovanim kvantitativnim pristopom, dolgo zapostavljene, delno zaradi načelnih metodoloških razlogov, ki so izhajali iz določenega pojmovanja narave družbenih ved, delno zaradi praktičnih razlogov, ki so temeljili na posebnih običajih in normah v znanstvenih skupnostih in ki so izvirali iz interesov raziskovalcev kot članov družbe« (Mesec, 1998: 19).

---

⁴ Glej poglavje 3.5.

Etnografska metoda je v raziskovanju medijev dokaj nova, vendar ima dolgo zgodovino v antropologiji in sociologiji. Prvi raziskovalci so pri svojem delu razvili številne kvalitativne tehnike, med katerimi je najpomembnejše opazovanje z udeležbo na terenu in izvajanje nestrukturiranih intervjujev. Cilj je bil razumevanje kulture z domorodčevega zornega kota, kar pa je seveda ideal, ki v praksi ne more biti nikdar izpolnjen. »Kljub številnim razlikam med terenskim delom v oddaljenih deželah in med raziskovanjem odnosa do medijev pa to drugo nosi nekaj glavnih značilnosti antropološkega raziskovanja« (Moore, 1993:3).

Aktivnost televizijskega občinstva ni stvar prisile ali nujnosti, temveč je povsem prostovoljna stvar izbire. Prav zato je televizijska institucija povsem odvisna od odločitve posameznika, ali bo gledal televizijo ali ne. Različne televizijske postaje in mreže lahko na različne načine poskušajo vplivati na potencialno občinstvo, ne morejo pa jih nadzorovati neposredno. Zaradi želje pridobiti čim večje število občinstva na svojo stran, se je pojavilo t.i. institucionalno merjenje občinstva, ki je razvilo številne kvantitativne metode, katerih rezultati so podani statistično. Pri takem načinu merjenja občinstva sta pomembni dve stvari: velikost občinstva, ki se nanaša na število ljudi, ki imajo ob določeni uri v določenem večeru prižgan določen televizijski program, in pa sestava, ki se nanaša na demografske variable, kot so starost, kraj bivanja, višina prihodkov in spol (Ang, 1991: 46). Institucionalno vedenje se ne zanima za družbeni svet dejanskega občinstva, saj v želji obvladovati in nadzorovati ustvarjajo t.i. »televizijsko občinstvo«, ki je zgolj njihov lasten, izmišljen konstrukt (Ang, 1994: 367).

Etnografski pristop poudarja, da pomen medijskega sporočila ni nikoli zgolj preprost transfer od medija do občinstva, temveč da proces osmišljanja pomenov temelji globoko v družbenem kontekstu vsakdanjega življenja, znotraj katerega ljudje uporabljajo medije (Schrøder, 1999: 43).

Z izrazom »kvantitativna raziskava« označujemo raziskavo, pri kateri sestavljajo osnovno izkustveno gradivo podatki, dobljeni s standardiziranimi merskimi postopki. Ti podatki, ki jih je mogoče izraziti kot števila, pa so potem tudi analizirani z matematičnimi in statističnimi metodami (Mesec, 1998: 26). Kot kvantitativne metode ali tehnike označujemo standardizirani zaprti intervju, standardizirano opazovanje in druge take tehnike, ker dajejo kvantitativno gradivo (Mesec, 1998: 21).

Televizijska institucija pa se sooča s problemom, da je »televizijsko občinstvo« izmišljen konstrukt, ki se bo vedno izmikal končni reprezentaciji, ne glede na to, kako sofisticirani in natančni so merski postopki. Televizijsko občinstvo je nekaj, kar se stalno spreminja. Je dinamični objekt, za katerega se zdi, da se vedno uspešno izogne kakršnemukoli opisu in kvantitativni način raziskovanja s svojim načinom merjenja lahko pove le, ali je televizor prižgan ali ne, ne upošteva pa subjektivne dimenzije (Ang, 1991: 61,62).

Kvantitativna metoda se preveč osredotoča na številke in povezave med variablami, zanemarlja pa pravo bistvo raziskovanja, ki bi omogočilo razumevanje, ne le vprašanja, kaj različni tipi občinstva počnejo, temveč tudi kako in zakaj to počnejo (Morley, 1992: 175). Len Ang opozarja, da kvantitativno raziskovanje temelji na preprostem binarnem nasprotju med gledanjem in ne gledanjem televizije. Nov način raziskovanja pa je pokazal, da je gledanje televizije kompleksna dejavnost, povezana z obnašanjem, karakterističnim prepletanjem z drugimi simultanimi aktivnostmi in na tej točki preprosta binarna opozicija gledati/ne gledati, ki je epistemološka podlaga vseh statističnih raziskovanj, popusti (Ang v Morley, 1992: 177).

Raziskovati moramo »kontekst« – določene načine, znotraj katerih določene komunikacijske tehnologije dobijo določene pomene in so uporabljene na različne načine, za različne namene, s strani različnih ljudi v različnih tipih

gospodinjstva. Gledanje televizije moramo raziskovati v »naravnem« okolju (Morley, 1992: 177).

Metode opazovanja pri kvalitativnem raziskovanju je mogoče razdeliti na več vrst glede na odkritost ali prikritost opazovanja in glede na vlogo opazovalca v odnosu do opazovanih. S kombinacijo teh dveh kriterijev dobimo prikrito opazovanje brez udeležbe, prikrito opazovanje z delno udeležbo in prikrito opazovanje s popolno udeležbo; odkrito opazovanje brez udeležbe, odkrito opazovanje z delno udeležbo in odkrito opazovanje s popolno udeležbo (Mesec, 1998: 77).

Prav tako je tudi metode spraševanja možno razdeliti na več vrst, glede na to, ali so standardizirane ali ne, in glede na to, koliko je omogočena metakomunikacija (pogovor o načinu pogovora) oziroma odkrivanje nesporazumov. Tudi kombiniranje teh dveh dimenzij da šest tipov spraševanja: standardiziran individualni intervju (anketa), standardizirana skupinska anketa, poštna (telefonska ipd.) anketa; nestandardiziran individualni intervju, skupinska razprava in skupinski esej (Mesec, 1998: 80).

Akademsko raziskovanje množičnega komuniciranja je v svojih poskusih prepoznati televizijske gledalce prevečkrat podobno institucionalnemu raziskovanju (Mesec, 1998: 80).

□□□□□□□\$□□□□□□□à□□□□□□□□□□□□□□□ف□□□□□□□□□□□□□□
□□Ē□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□Áφ□□ز□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□

0000000000000Φ0000000000ض0000000000V0000000000000
0000000000000I00000000000(000
0ف00ف00ف0000000پ00000000000008000<000Ĥ0پ00000
Ũ0000000"00
0000000000000\$0000000à000000000000000ف000000000
00000000Ē0000000000000000ÁΦ00¿00000000000

V I (
 ف ف ف ل 8 < H ل
 Ũ "
 \$ à ف
 Ē ÁΦ ¿

tem smislu torej poskušajo identificirati množico različnih dejanskih branj tekstov in razumeti oz. povezati te razlike z omenjenimi različnimi konteksti.

4.1. OPREDELITEV POJMA MEDIJSKO OBČINSTVO

Ne obstaja stalna bitnost, katero bi lahko izolirali in identificirali kot medijsko občinstvo in bi ga lahko neproblematično opazovali in analizirali. Prednost ima raznoliko, pluralno občinstvo, ki označuje številne skupine, ki se ločujejo po načinu sprejemanja različnih medijev ali žanrov ali po družbenem in kulturnem položaju (Moores, 1993: 2). Občinstvo ni nikdar pasivno, niti niso vsi člani občinstva enakovredni, saj so nekateri bolj izkušeni ali bolj aktivni privrženci kot drugi (McQuail, 1997: 19).

Pojem medijskega občinstva ima zelo osebni, individualni prizvok, ki je daleč od konceptualizacije občinstva kot množice, kot tržišča, kot načina življenja itd. Občinstvo je zgolj fikcija, nekaj subjektivnega, kar je nemogoče preprosto objektivizirati, in javne ter zasebne televizijske hiše, ki porabijo ogromno denarja za dnevne kvantitativne raziskave o značilnostih medijskega občinstva, ga porabijo brez pravega učinka (Höijer, 1999: 179, 180).

Občinstva za večino množičnih medijev običajno ne moremo opazovati, razen po posameznih sklopih oz. na posreden način. Ravno zato ima izraz občinstvo abstrakten in sporen značaj. Občinstvo je tako proizvod družbenega okolja (kar vodi k skupnim kulturnim interesom, razumevanju in potrebam po informiranju) kot odgovor na določen vzorec medijske oskrbe. Občinstvo je torej lahko definirano na različne in med seboj prepletajoče se načine (McQuail, 1997: 2):

- glede na kraj (na primeru lokalnih medijev);

- glede na tip ljudi (ko je medij okarakteriziran z lastnostmi določene starostne skupine, spola, političnega prepričanja, višine prihodkov ...);
- glede na spremljanje določenega tipa medija ali kanala;
- glede na vsebino sporočila (žanri, stili, vsebina);
- glede na čas (kdo spremlja medije podnevi («daytime»), kdo v najbolj gledanem času («prime-time»), kdo spremlja medije le nekaj minut na dan in kdo zdrži pred mediji več ur).

Vse te oznake nam na enostaven način lahko pokažejo, kako preprost izraz, kot je »občinstvo«, vsebuje mnogo dvoumnosti. Ravno zato se moramo raziskovanja medijev in občinstva lotiti na kvalitativen oziroma etnografski način. »Etnografski način raziskovanja ima poudarek na holističnem pristopu, kjer igra veliko vlogo kontekst dogajanja« (Morley, 1992:173). Problem je, da je gledanje televizije zelo kompleksna aktivnost, ki je neizhodno povezana z vrsto drugih vsakdanjih aktivnosti in jo lahko pravilno razumemo le v tem kontekstu (Silverstone v Morley, 1992: 173).

5. KVALITATIVNA RAZISKAVA *GLUHI OTROCI IN MEDIJI*

Pregledala sem obstoječe raziskave na področju odnosa otrok in mladostnikov do množičnih medijev in poskušala ugotoviti, ali so bili v raziskavo kadarkoli vključeni tudi gluhi otroci. Ker tega nisem zasledila nikjer, sem se odločila, da sama opravim prvo tako raziskavo.

5.1. OPIS VZORCA

Raziskavo sem opravljala v Zavodu za gluhe in naglušne v Ljubljani, v Domu Frana Grma, kjer med tednom stanuje 12 osnovnošolcev in 36 srednješolcev iz vse Slovenije. To so otroci in mladostniki, stari od 8 do 19 let. V Domu živijo med tednom, od ponedeljka do petka, ko obiskujejo šolo v Zavodu za gluhe in naglušne in se zaradi oddaljenosti od kraja bivanja ne morejo vsak dan z avtobusom ali vlakom voziti v šolo. V domu spijo, se učijo in preživljajo svoj prosti čas. Konec tedna gredo vsi otroci domov.

5.2. OPIS VSTOPA NA TEREN

Ob izbiri teme za diplomsko delo sem imela v mislih tudi izvajanje raziskave med gluhih otroki, vendar pa sem razmišljala predvsem o kvantitativni raziskavi. Po pogovoru z mentorico in branju literature pa sem prišla do zaključka, da kvantitativna raziskava ne bi bila relevantna ter da raziskovanja znotraj kulturnih študij zahtevajo predvsem kvalitativno raziskovanje, ki naj bi se odvijalo v čim bolj naravnem okolju.

Tako sem se odločila, da opravim raziskavo v Domu Frana Grma v Zavodu za gluhe in naglušne učence v Ljubljani. V tem gluhi otroci preživijo več časa kot doma in sem jih zato lahko tam nemoteno opazovala. Dogovorila sem se z enim od vzgojiteljev v domu, ki je hkrati tudi mentor prostovoljk in prostovoljcev, ki pomagajo otrokom pri učenju, in tako vstopila v dom kot prostovoljka enemu od dijakov. Moja naloga je bila pomagati fantu pri učenju. Nihče, razen vzgojitelja, ki je bil hkrati moj mentor in informator, pa ni vedel, da istočasno izvajam tudi raziskavo. Tako so se □ÁΦ□□¿□□□□□□□□□□

□□□□□□□□□□□□□□□□Φ□□□□□□□□□□□□ض□□□□□□□□□□□□V□□□□□□□□□□□□□□□□

□□|□□□□□□□□□□(□□□
□ف□□□ف□□□ف□□□□□□□□□□□□□□□□8□□□<□□□Ĥ□□□□□□
Ū□□□□□□□"□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□
□□□□□□□□□□□\$□□□□□□□à□□□□□□□□□□□□□ف□□□□□□□□□
□□□□□□□□□□□É□□□□□□□□□□□□□□□□Áφ□□□□□□□□□□□

□bjbjýíĩ□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□\$□□□!□□□Ÿ¥□□Ÿ¥□□□Ù□□6□□□

V
ÿÿ
ÿÿ
ÁΦ
¿

□□□□□□□□□□Φ□□□□□□□□ض□□□□□□□□V□□□□□□□□□□□□
□□□□□□□□□□I□□□□□□□□□□(□□□

□bjbyíÿ!□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□\$□□□!□□□Ÿ¥□□Ÿ¥□□□Ú□□6□□□□
□□
□ŸŸ□□
□

□□□
□□□□ôO□□□□□□□□□□ôO□□8□□□□,□□□□<□drobnih vprašanj» (Mesec, 1998:80), ki so običajni pri tovrstnih raziskavah, po posvetovanju z mentorico nisem izvedla, saj sem se z otroki pogovarjala v znakovnem jeziku in snemanje intervjujev – razen z videokamero – ni bilo možno. Tako sem se z njimi po vnaprej oblikovanem konceptu pogovarjala in si sproti beležila podatke.

Raziskovalno vprašanje, na katerega sem med opravljanjem kvalitativne raziskave poskušala najti odgovore, se je nanašalo na odnos gluhih otrok do množičnih medijev. Predvidevala sem, da je tudi življenje gluhih otrok prepleteno z vsakodnevnim spremljanjem različnih množičnih medijev. Pri opravljanju raziskovalne naloge sem poskušala ugotoviti naslednje:

- koliko in kako spremlja medije tako specifično občinstvo, kot so gluhi otroci;
- katere medije spremljajo;
- kateri mediji so jim bolj in kateri manj blizu;
- kaj jim množični mediji pomenijo – npr. katerih medijskih vsebin ali oddaj ne bi izpustili, katere jih sploh ne privlačijo in zakaj;
- zakaj spremljajo medije in kaj jim lahko množični mediji nudijo;
- ali so v uporabi in razumevanju medija med otroki kakršnekoli razlike, kot so npr. razlika v stopnji izgube sluha, starostna razlika itd., ki bi lahko vplivale na način spremljanja medijev;
- kdo od njih ima glavno besedo pri odločanju in izbiri programov, medijskih vsebin in oddaj;
- ali se o vsebinah, ki jih gledajo, tudi pogovarjajo in če se, s kom;
- ali se zaradi svojih težav s sluhom počutijo prikrajšane pri spremljanju množičnih medijev.

5.4. ANALIZA IN INTERPRETACIJA PODATKOV

V času opravljanja raziskave sem ves čas s prikritim opazovanjem s popolno udeležbo in neformalnimi pogovori, tako z gluhihimi otroki kot tudi z vzgojiteljem, zbirala podatke.

Predvsem me je zanimalo, katere medije spremljajo gluhi in naglušni otroci, kateri so med njimi bolj priljubljeni in zakaj ter kakšne medijske vsebine spremljajo in zakaj. Spremljala sem odnos do vseh medijev, tako do tradicionalnih kot tudi novih medijev, kot so mobilni telefon, računalnik, video- in dvpredvajalnik itd. Opazovala sem njihov odnos do posameznih množičnih medijev, saj niso vsi množični mediji med otroki enako priljubljeni – nekatere spremljajo in uporabljajo pogosteje kot druge, nekateri mediji imajo velik pomen v njihovem življenju, drugi manjšega itd. Ker imajo zaradi gluhotе posamezni mediji poseben pomen za to skupino otrok, bom svoje ugotovitve predstavila po medijih.

5.4.1. Televizija

Vsi dosednji dokazi kažejo na to, da je televizija osrednjega pomena pri organizaciji prostega časa in zabave mladih, ne samo glede na čas, ki ga mladi dejansko preživijo pred televizijskimi sprejemniki, temveč tudi v povezavi z drugimi dejavnostmi (Willis, 1990: 30). Pri raziskovanju odnosa gluhih otrok do televizije me je zanimalo, ali to drži tudi pri gluhih otrocih.

Otroci so v Domu razporejeni po sobah, po dva in dva skupaj. Televizije nima v svoji sobi nihče. V vsakem nadstropju – prvem in drugem – imajo urejene prostore – t.i. dnevne sobe, kjer je postavljena televizija in kjer jo lahko

gledajo skupaj. Vseh televizij, ki so otrokom na razpolago za gledanje, je v domu šest.

Po pričakovanju tudi gluhi otroci presedijo pred televizijo precej časa – dnevno od 2 do 3 ure. Mlajši otroci, predvsem osnovnošolci, posvečajo televiziji več časa kot starejši, ki se morajo bolj posvetiti pripravam za šolo – učenju, reševanju domačih nalog, pisanju seminarskih nalog itd. Starejši otroci, predvsem dijaki, preostanek svojega prostega časa večkrat izkoristijo za medsebojno druženje, skupaj odidejo v mesto na pijačo ali v kino, se pogosteje ukvarjajo z obšolskimi dejavnostmi – predvsem s športom. Tudi mlajši otroci odhajajo ven – pozimi v mesto na drsanje, včasih na ogled kakšne športne prireditve, kot je npr. ogled košarkaške tekme v Tivoliju itd., toda mlajši otroci so bolj vezani na vzgojitelje, ki ne organizirajo takih in drugačnih »izletov« vsak dan in zato več svojega prostega časa presedijo pred televizijskimi sprejemniki. Pa vendar v Domu želijo otrokom ponuditi čimveč možnosti za aktivno preživljanje prostega časa, tako da lahko vsak otrok izkoristi svoj prosti čas, kakor želi. Otroci lahko gredo ven – v skupinah z vzgojitelji, starejši otroci tudi posamično (z vednostjo vzgojiteljev v domu), lahko se ukvarjajo s športom, lahko se igrajo različne družabne igre, lahko se učijo in počnejo še mnogo drugih stvari, med katerimi je tudi gledanje televizije. Otroci se v tem primeru porazdelijo po skupinah in gledajo različne medijske vsebine.

Na prvo mesto bi postavila gledanje športnih vsebin. Tako fantje kot dekleta približno tri četrtine vsega časa, ki ga posvetijo gledanju televizije, porabijo za gledanje športnih programov oz. športnih vsebin na različnih programih. Zanimajo jih vse vrste športa, najbolj ekipni športi z žogo – nogomet, košarka, rokomet, odbojka itd, gledajo pa tudi vse ostale športne prenose. Še posebej spremljajo prenose športnih dogodkov, kjer nastopajo slovenski predstavniki. Pri tem se zelo vživijo, vedno si izberejo ekipo ali tekmovalca, za katerega nato navijajo in upajo na njegovo zmago. Ob tem se pogovarjajo, si

izmenjujejo svoja mnenja ter komentirajo igro igralcev in sojenje sodnikov. Najbolj se uživajo starejši otroci – predvsem fantje, čeprav sodelujejo tudi vsi ostali. Sicer pa športne oddaje in programe spremljajo tako na slovenskih kot tudi na tujih programih.

Glede izbora športnih vsebin na televiziji so precej enoglasni, sicer pa je v Domu šest televizorjev, ki so jim na razpolago, tako da ne pride do nesoglasij pri izbiri programov, ki naj bi jih gledali. Kadar so pred televizijskimi sprejemniki otroci različnih starosti, pa daljinski upravljalec običajno drži v roki eden od starejših otrok. Lahko bi zaključila, da imajo več besede pri izbiri programov starejši otroci.

Razlog za spremljanje vseh vrst športnih dogodkov moramo prav gotovo poiskati v načinu življenja gluhih ljudi. Tako je življenje gluhih otrok kot tudi življenje gluhih odraslih ves čas zapolnjeno z aktivnim ukvarjanjem z različnimi športnimi dejavnostmi. Gluhi ljudje se združujejo v društva gluhih in naglušnih, ki jih najdemo v vseh večjih mestih po Sloveniji. »Gluhi in naglušni se v Republiki Sloveniji združujejo v 11 občinskih društev. Društva jim nudijo: prvo socialno pomoč, osebno pomoč, pomoč družini, pomoč pri iskanju zaposlitve, prevajalce znakovnega jezika, redna srečanja članov, prostočasovne aktivnosti, izlete, družabna srečanja itd., za naglušne društva zagotavljajo rezervne dele slušnih aparatov in baterije, šport in rekreacijo, kulturno dejavnost, permanentno izobraževanje in predavanja, srečanja staršev gluhih in naglušnih otrok« (Košir, 1999: 114).

Šport je prav gotovo ena izmed oblik druženja, ki najbolj povezuje gluhe iz različnih krajev Slovenije, saj se največkrat srečujejo na različnih športnih prireditvah in tekmovanjih. V športu se ne pomerijo le med seboj, temveč obiskujejo tudi mednarodne evropske in svetovne športne prireditve, med katerimi so prav gotovo najpomembnejše zimske in poletne Olimpijske igre

gluhih. Te se odvijajo vsake štiri leta, udeleženci pa so vedno tudi slovenski gluhi športniki, ki dosegajo vidnejše rezultate.

Druga vsebina, ki jo otroci redno spremljajo, so telenovele. Gledajo jih tako punce kot fantje, čeprav je žensko občinstvo številčnejše.

»Telenovele so zgodbe o junakih in junakinjah, ki se nenehno borijo in rešujejo svoje probleme, da bi našli skupno srečo. To so ljubezenske zgodbe, ki temeljijo na poželenju med moškim in žensko, ki sta si usojena, toda na poti do njune skupne sreče se pojavljajo številne ovire, ki jih morata premagati. Ena najznačilnejših ovir na poti k srečnemu koncu je družbena razlika med zaljubljenima. Telenovele vedno ponujajo tipizirano moško in žensko vedenje in znotrajrazredne odnose« (Vink, 1988: 11, 12). Kot so mi povedali in kot sem opazila tudi sama, gledajo telenovele zato, ker so dobri in slabi liki zelo izraziti in je ves čas napeto, saj negativni liki želijo ves čas škodovati pozitivnim likom in tako v pričakovanju spremljajo in upajo na ugodno razrešitev situacije.

Gluhim otrokom zelo ugaja prav ta prevladujoča ljubezenska vsebina telenovel in tako si tudi sami oblikujejo mit o romantični ljubezni. Ena od deklic, ki redno spremlja telenovele, mi je povedala, da jih rada gleda, ko se osebe v telenovelah dobro razumejo in se imajo rade. Ne mara pa, da se osebe prepirajo med seboj. V telenovelah torej išče prijateljsko in ljubezensko, idealizirano vzdušje, ki ga želi tudi sama doživljati v vsakdanjem življenju. Torej vzdušje, ko se vsi dobro razumejo, se imajo radi in so prijatelji in v katerem so negativni liki, tako kot v telenovelah, slej ko prej poraženi. Sicer pa se jim zdijo liki zelo prijetni tudi na pogled in zlahka ločijo dobre in slabe osebe. Z dobrimi liki sočustvujejo vse do konca – do srečnega konca, ki v telenovelah neizogibno sledi.

Drugače pa gledajo telenovele predvsem za zabavo in zaradi medsebojnega druženja, o vsebini se tudi pogovarjajo ter si izmenjujejo mnenja. Telenovele

imajo zelo enostavno zgodbo, ki jo zlahka razumeš, pa čeprav gledaš le slike in podnapisov sploh ne spremljaš oziroma jih spremljaš bolj površno. Nekateri otroci namreč niso osvojili slovenskega jezika tako dobro, da bi lahko hitro in brez problemov spremljali vse podnapise pri filmih. V branje podnapisov morajo gluhi otroci vložiti več truda kot slišiči, saj – kot sem že povedala – slovenski jezik ni njihov materni jezik. Pri telenovelah pa lahko večino dogajanja razumejo tudi brez podrobnega branja podnapisov, saj se dogodki in prizori ves čas ponavljajo, zgodba se vleče v neskončnost, osebe pa uporabljajo zelo izrazito mimiko – recimo, če so veseli, če se imajo radi, če so žalostni, če se sovražijo, če želijo škodovati drugim, če trpijo itd.

Gluhi otroci se pri branju podnapisov večkrat ne potrudijo dovolj in ne preberejo vseh podnapisov, temveč poskušajo zgodbi čimbolj slediti le z gledanjem premikajočih se slik. Seveda pa niso vsi gluhi otroci enaki, nekaterim zelo veliko pomeni prav zgodba in film gledajo predvsem zaradi zgodbe, ki jih pritegne ali ne.

Razumevanje zvokov in besed sčasoma pripelje do govora, ki je posledica učenja, neprestanega poslušanja, akustičnega pomnjenja, motorične dejavnosti, asociacijskih miselnih povezav in tudi kontrole nad lastno produkcijo. To pa se pri gluhih/naglušnih časovno zelo podaljša in ne dosega enake kakovosti kot pri slišičih otrocih. Posledice se ne kažejo le v tem, da posameznik ne govori ali da ne govori razločno, ampak tudi ne piše in ne razume napisanega, ker si ni mogel ustvariti jezikovnega sistema kot osnove sporazumevanja (Košir, 1999: 11).

Na osvojitve jezika prevladujoče družbe, v kateri gluhi ljudje živijo, v tem primeru slovenskega jezika, najbolj vpliva zgodnje odkrivanje izgube sluha ter takojšnje učenje govora z ustreznimi tehnikami. Sedaj je že jasno, da je najboljša metoda pri učenju gluhih otrok totalna metoda. Na splošno pa so med boljšimi učenci predvsem naglušni otroci, kasneje oglušeli otroci in tudi

gluhi otroci gluhih staršev. Pri teh zadnjih namreč ni nobenih ovir v komunikaciji med starši in otroki – otrok se nauči kretenj kot vsak drug otrok svojega maternega jezika, vzporedno s tem pa spoznava tudi slovenski jezik, ki je pogoj za njegovo delovanje v slišišči družbi.

Tukaj pa tičijo tudi glavni razlogi, da nekateri gluhi otroci ne spremljajo podnapisov – nekateri namreč preprosto niso osvojili slovenskega jezika tako dobro, da bi lahko brez težav spremljali podnapise na televiziji. Učenje jezika v kasnejših fazah pa je, kot piše tudi Košir (1999: 11), »manj učinkovito« in vložiti je potrebno veliko več energije v to, da se nadoknadi zamujeno.

Tako je nekaterim gluhim otrokom film večkrat lažje spremljati le z gledanjem slike, ne pa tudi z branjem podnapisov. Tukaj lahko najdemo velike razlike med gluхими in naglušnimi otroci, ter tistimi, ki so sluh izgubili kasneje, ko so že osvojili govor. V najslabšem položaju so popolnoma gluhi otroci od rojstva, saj imajo ti največ problemov pri učenju slovenskega jezika – tako govora kot tudi razumevanja branja in pisanja. Tako se večkrat zgodi, da jim naglušni prijatelji pomagajo pri razlagi različnih vsebin – tudi vsebin, ki jih gledajo na televiziji, ali vsebin, ki jih poslušajo pri pouku ali celo pri komunikaciji z drugimi ljudmi. Nekateri naglušni otroci imajo še vedno toliko ohranjen sluh, da lahko komunicirajo s slišišimi ljudmi, ki ne znajo njihove govornice. Govornik mora v tem primeru govoriti počasneje in razločneje, naglušni otrok pa potem s pomočjo kretenj vsebino razloži oziroma prevede svojim gluhim prijateljem. Tako lahko nastopa tudi v vlogi t.i. tolmača. Naglušni otroci in tisti, ki so kasneje izgubili sluh, imajo tudi manj težav pri branju podnapisov in večkrat pomagajo drugim otrokom.

Gluhi otroci redno spremljajo tudi oddajo Prisluhnimo tišini, ki je na sporedu vsak torek ob 18.10, saj je to edina oddaja, ki jo v celoti pripravijo gluhi ustvarjalci in poteka v znakovnem jeziku. V tej oddaji so predstavljene različne teme s področja gluhot, problemi s katerimi se srečujejo gluhi ljudje,

reportaže s kongresov za gluhe, športnih, kulturnih, izobraževalnih prireditev itd. Oddaja poteka v znakovnem jeziku, prav tako so v znakovni jezik prevedeni vsi prispevki, hkrati je celotna oddaja tudi podnaslovljena.

Gluhi otroci preživijo precej časa pred televizijskimi sprejemniki, toda prav vseh vsebin zaradi svojih težav s sluhom ne morejo spremljati, razen če so oddaje opremljene s podnapisi, oziroma simultanim prevajanjem tolmača za znakovni jezik. V mislih imam predvsem različne kontaktne oddaje, informativne oddaje, okrogle mize, dokumentarne oddaje itd. Na javni televiziji imajo sicer možnost, da s pomočjo teleteksta izberejo podnaslavljanje različnih dokumentarnih in informativnih oddaj, toda to so predvsem oddaje in prispevki, ki so posneti vnaprej. Različnih kontaktnih oddaj, ki so namenjene mladim, pa prav zaradi tega, ker niso predstavljene v njim prilagojenih tehnikah, ne morejo spremljati.

Med obiski v Domu sem opazila, da informativne oddaje, kljub temu da so podnaslovljene, spremljajo redki. Spremljajo jih predvsem starejši naglušni ter gluhi otroci, ki jih zanima dogajanje doma in po svetu in četudi vsega vedno ne razumejo, večkrat spremljajo podnaslovljene informativne oddaje. Informativnih oddaj nekateri nikoli ne spremljajo zato, ker jih ne zanimajo, ker so dolgočasne, ker jih ne razumejo, ker v informativnih oddajah vedno govorijo le o politiki ali pa prikazujejo nasilne, grozne prizore iz vojn, nesreč itd., kar pa ne želijo gledati.

Gluhi otroci po televiziji gledajo tudi filme različnih žanrov. Opazila sem – in tudi sami so mi to potrdili – da imajo radi predvsem filme z znanstvenofantastično vsebino, privlačijo pa jih tudi akcijski filmi in kriminalke. Filme gledajo predvsem za zabavo. Večkrat se zgodi, da nekateri otroci filma ne gledajo od začetka do konca. Zraven večkrat počnejo tudi druge stvari – med seboj se pogovarjajo, vmes odidejo v kuhinjo in si pripravijo čaj, odidejo v svojo sobo in se kasneje vrnejo nazaj itd. To počnejo predvsem mlajši otroci

in tisti, ki ne spremljajo pozorno podnapisov in zato ne poznajo natančno zgodbe oz. vsebine filma. Trudijo se, da bi spremljali film od začetka do konca – toda opazila sem, da si bolj kot gledanje filma želijo druženja s svojimi vrstniki. V svojih sobah jim je večkrat dolgčas, zato pridejo v dnevno sobo, saj vedo, da bodo tam tudi drugi otroci. Predvsem pri mlajših otrocih je gledanje televizije večkrat zgolj rutina. Otroci pridejo iz svojih sob, ko končajo svoje dnevne obveznosti za šolo – to je običajno okrog petih popoldne in povsem rutinsko pridejo v dnevno sobo, ker vedo, da so tam že drugi otroci. Usedejo se pred televizijo in tako večkrat gledajo program, ki jih sicer sploh ne zanima. Prav zato vmes večkrat odidejo iz prostora, se pogovarjajo s sovrstniki in počnejo druge stvari – pišejo SMS sporočila po mobilnem telefonu, odidejo v sosednji prostor, kjer so računalniki itd.

O vsebini se med seboj tudi pogovarjajo – največkrat seveda o športnih dogodkih, saj le-te tudi največ spremljajo. Pogovarjajo se o vsebini telenovel in drugih filmov, ki so jih gledali. Opazila sem, da večkrat naglušni otroci in tisti, ki so bolje osvojili slovenski jezik, pomagajo z razlago drugim otrokom. Včasih se o določenih vsebinah pogovarjajo tudi s katerim od vzgojiteljev – s tistim, ki dobro zna njihov, znakovni jezik. Ko sem jih spraševala, ali se tudi doma kdaj pogovarjajo o medijskih vsebinah, so mi večinoma odgovorili, da zelo malo. Opazila sem, da se nekateri otroci na splošno zelo malo pogovarjajo s svojimi slišječimi starši, saj menijo, da jih starši ne razumejo. Med njimi obstaja velika komunikacijska ovira, saj se slišječji starši redkokdaj tako dobro naučijo znakovnega jezika, da bi se lahko spontano pogovarjali s svojimi otroki. Največkrat starši poskušajo le bolj razločno artikulirati besede, ki jih nato gluhi otroci poskušajo razbrati iz ustnic. V takih okoliščinah se otroci s svojimi starši zelo malo pogovarjajo – večkrat poiščejo vzornika in zaupnika v nekom, ki jim je bližje – še posebno mlajši otroci v gluhem učitelju ali vzgojitelju ali drugi gluhi ali slišječji osebi, ki obvlada njihov jezik, saj se z njimi lahko neobremenjeno pogovarjajo, se jim zaupajo, jih prosijo za pomoč itd., ne da bi imeli občutek, da jih oseba ne razume.

5.4.1.1. Teletekst

Teletekst je za gluhe ljudi osrednjega pomena, saj jim ne nudi le vseh vrst zelo aktualnih informacij za različna področja, temveč jim z izbiro strani 771 omogoča tudi podnaslavljanje različnih oddaj. To jim omogoča le Javni zavod RTV, ne pa tudi zasebne televizijske postaje.

Poslanstvo Javnega zavoda RTV je oddajanje programa, ki bi ustrezal kar najširšemu krogu gledalcev, ki spremljajo programe Slovenija 1 in Slovenija 2. Znotraj RTV deluje vrsta uredništev, ki pripravljajo vsaka svojo zvrst oddaj, katere v končni fazi tvorijo programsko celoto. Eno izmed teh uredništev je tudi Uredništvo oddaj za gluhe in naglušne, katerega naloga je znotraj okvira tehničnih zmožnosti priprava in podnaslovitev kar največjega možnega števila oddaj za potrebe gluhih in naglušnih.

Seznam oddaj, ki jih Uredništvo oddaj za gluhe in naglušne podnaslavlja, je vsako leto daljši, med te oddaje pa sodijo tako informativne, kot izobraževalne, dokumentarne, kulturne oddaje, oddaje za mlade, verske oddaje itd. Če jih omenim nekaj:

- oddaje s pregledom dnevnega dogajanja: Poročila ob 7.00, Poročila ob 8.00, Poročila ob 9.00, Poročila ob 13.00, Obzornik ob 16.30, Dnevnik ob 19.00, Odmevi ob 22.00, Odmevi ponovitev zjutraj ob 6.30,
- druge informativne oddaje: Utrip, Zrcalo dneva, Mednarodna obzorja, Gospodarski izzivi, Aktualno, Dosje...,
- izobraževalne oddaje: Polnočni klub, Tednik, Večerni gost, O živalih in ljudeh, Ljudje in zemlja, Na vrtu, Pomagajmo si, Alpe-Donava-Jadran, Homo Turisticus, Zenit, Barve jeseni, Resnična resničnost, Zenit...,
- razvedrilne oddaje: Trend, Čez planke, Najšibkejši člen...
- kulturne oddaje: Knjiga mene briga, Humanistika, Parada Plesa ...,
- verske oddaje: Obzorja duha, Ozare, Sveto in svet...,

- oddaje za otroke in mladino: Živ žav, Pod klobukom, Iz popotne torbe, Radovedni Taček, Zlatko Zakladko, Male sive celice, 11. šola, Študentska ulica,....,
- dokumentarne oddaje: Dnevnik divjih živali, Kelti, Junaki divjine, Nemirni vrhovi, Zakladi, Dežele sveta, Zgodba o telesu, Resnični »Želite milord«....,

To so vse oddaje, ki jih predvajajo na javnih televizijskih programih, javna televizija pa je hkrati tudi edina, ki upošteva Zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika, ki določa: »pravico gluhih oseb do informiranja v njim prilagojenih tehnikah«. Na nobeni od komercialnih televizijskih postaj namreč nimajo gluhi ljudje možnosti izbire podnaslavljanja s pomočjo teleteksta, niti ni nobena oddaja prevedena v znakovni jezik s pomočjo tolmača.

Na javni televiziji je podnaslovljenih vedno več različnih oddaj, kar je zelo pohvalno, čeprav najdemo še precej pomanjkljivosti. Podnaslovljene so namreč samo oddaje in prispevki, ki so pripravljene vnaprej, pogovori z gosti v studiu, ki potekajo v živo, različna poročanja s terena v živo, različne kontaktne oddaje v živo, prenos športnih prireditev v živo itd, pri vsem tem pa so gluhi ljudje še vedno prikrajšani, saj RTV nima primerne tehnične opreme, ki bi omogočala sprotno podnaslavljanje. Za pomembnejše oddaje, okrogle mize, predvolilne boje, soočenja o gospodarskih, političnih itd. temah, RTV zagotovi tolmača za slovenski znakovni jezik, prav tako pa je v soboto in četrtek dopoldan na sporedu programa Slovenija 1 oddaja Zgodbe iz Školjke, ki jo tolmačica prevaja v slovenski znakovni jezik, namenjena pa je najmlajšim gluhim.

Gluhi otroci poznajo možnost podnaslavljanja s pomočjo teleteksta, vendar pa jo koristijo največkrat le starejši in pa naglušni otroci, ki imajo manj problemov s slovenskim jezikom. Starejši otroci največkrat torej gledajo podnaslovljen Dnevnik in včasih tudi kakšno drugo dokumentarno in izobraževalno oddajo, sicer pa, kot sem že omenila, jih zelo zanimajo športne vsebine, ki pa na

žalost niso podnaslovljene. Prav tako ne morejo spremljati zanimivih kontaktnih oddaj za mlade, kot so Jasno in glasno, Enajsta šola, Štafeta mladosti itd., ki potekajo v živo, podnaslovljene pa niso niti ponovitve.

Vse te oddaje in prenosi torej niso podnaslovljeni, morda bi bilo dobro, če bi bile vsaj nekatere oddaje prilagojene tudi gluhim otrokom in mladim, toda sprašujem se, glede na svoje dosedanje ugotovitve, koliko otrok bi podnapise teh oddaj dejansko spremljalo. Ali bi se bolj potrudili z branjem podnapisov, če bi jih oddaje zanimale in bi se dotikale tem tudi s področja, ki jih osebno zanimajo? Mislím, da ne bi prišlo do večjih razlik – podnapise bi spremljali tisti otroci in mladi, ki to počno že sedaj, ostali pa bi na nespremenjen način le spremljali dogajanje.

Teleteksta pa seveda ne uporabljajo samo za podnaslavljanje, temveč si poiščejo tudi druge zanimive novice – televizijski spored, vreme, športne rezultate itd. Teletekst je zelo koristen tudi za gluhe otroke in že sedaj ga uporabljajo vsak dan, s starostjo se uporaba teleteksta, kot sem lahko ugotovila, povečuje.

5.4.2. Videorekorder, DVD predvajalnik

Videorekorderja v Domu nimajo, imajo pa DVD predvajalnik. Uporabljajo ga vsaj enkrat na teden, ko imajo filmski večer. DVD predvajalnik zelo radi uporabljajo, saj si lahko ogledajo filme po svoji želji in ob času, ki njim ustreza. Veliko otrok ima DVD predvajalnik ali videorekorder tudi doma, uporabljajo pa ga redno.

Samo eden od dijakov ima DVD predvajalnik tudi v svoji sobi. Povezan je z računalnikom in tako si tudi sam ogleda veliko filmov. Drugi otroci v svojih

sobah nimajo niti televizorja, niti računalnika in DVD predvajalnika, zato ga uporabljajo v skupnih prostorih.

Običajno se otroci z vzgojitelji dogovorijo in skupaj izberejo film, ki ga bodo gledali, včasih pa film izbere vzgojitelj po svojem okusu. Film si običajno sposodijo v videoteki. Radi imajo predvsem filme z znanstvenofantastično vsebino, privlačijo pa jih tudi akcijski filmi in kriminalke. Radi imajo torej filme z veliko dogajanja, da lahko čimveč vsebine dojamemo z gledanjem prizorov in jim ni potrebno pozorno brati vseh podnapisov. Žanr, ki jim sploh ni všeč, so drame, saj pravijo da so zgodbe dolgočasne, da se nič ne dogaja itd.

Povedali so mi, da tudi doma uporabljajo DVD predvajalnik oz. videorekorder. Uporabljajo ga, da si občasno ogledajo filme, ki si jih sposodijo v videoteki, s pomočjo videorekorderja tudi sami posnamejo film, ki jim je všeč, ali prenos kakšne pomembne tekme, da si jo lahko nato še večkrat ogledajo, posnamejo si film ali nadaljevanko, če jih ni doma, da si jo lahko ogledajo kasneje itd.

5.4.3. Poslušanje zgoščenk

Preden sem vstopila v Dom, sem bila skoraj prepričana, da gluhi otroci zaradi težav s sluhom nikoli ne poslušajo glasbe in da je torej »radio« edini medij, ki ga gluhi otroci ne spremljajo, vendar sem se zmotila. Ker so v Domu tako povsem gluhi kot težje in lažje naglušni otroci. Predvsem bi pričakovala, da morda le lažje naglušni otroci poslušajo radio, težje naglušni in gluhi pa sploh ne. Toda kmalu sem lahko ugotovila, da radio posluša večina otrok, tako mlajši kot starejši, »poslušajo« ga le na drugačen način kot slišišči otroci – prav tako pa poslušanje radia pravzaprav pomeni predvsem poslušanje glasbe – včasih na radijskih postajah, sicer pa predvsem na zgoščenkah.

Radio oz. predvajalnik zgoščenk ima večina gluhih in naglušnih otrok v svojih sobah. Zelo naglas poslušajo predvsem glasbo na zgoščenkah, vendar

beseda »poslušajo« v njihovem primeru dobi povsem nov pomen. Večina otrok to počne samo zaradi občutka, ki jim ga poslušanje glasbe prinaša. Glasno poslušanje glasbe jim omogočajo razni ojačevalci zvoka, prav tresljaji, ki jih povzročajo to glasno poslušanje glasbe, pa so tisti, zaradi katerih otroci sploh poslušajo glasbo. To torej počnejo z občutkom, glasbo dobesedno čutijo.

Radijskih postaj ne spremljajo, saj razen posameznikov z lažjo okvaro sluha zvokov ne morejo razločiti, zato jim govorjenje radijskega voditelja ali voditeljice jim ne prinaša prav nobenega ugodja in koristi. Poslušajo torej, kot sem že omenila, le zgoščenke in redko kasete z glasbo, ki jim povzročajo prijetne občutke. Kakšno zvrst glasbe poslušajo, je odvisno od posameznika, nekateri poslušajo rap, nekateri tehno glasbo, nekaterim je všeč Michael Jackson, nekaterim Shakira, nekaterim Jennifer Lopez itd. Pri izbiri glasbe včasih igra pomembno vlogo tudi to, da glasbenike vidijo na televiziji – npr. na glasbenih programih, kot so MTV, Viva itd. Nekateri imajo tudi slišče prijatelje ali brate in sestre, ki jim svetujejo, kaj naj poslušajo. Toda niso jim vedno všeč vsi izvajalci – nekateri jim nudijo dobre občutke in ugodje ob poslušanju, drugi pa ne. Občutkov mi niso znali podrobno opisati – svetovali so mi, naj sama poskušam slediti glasbi le z občutkom, toda tisti, ki s sluhom nimamo težav, občutkov gluhih ob spremljanju glasbe najbrž nikoli ne bomo poznali, saj imajo gluhi ljudje veliko bolj razvit občutek kot slišči ljudje in so veliko bolj dovzetni za sprejemanje čutnih vibracij iz okolja.

Poslušanje radia za gluhe otoke pomeni pravzaprav poslušanje glasbe in pri tem je izkoriščena le zabavna funkcija, ostale funkcije, ki jih nudi radio kot tradicionalni medij, in sicer informacijska, interpretacijska in socializacijska, pa ostanejo v tem primeru neizpolnjene. Tako jim radio lahko nudi le zabavno funkcijo, saj zaradi težav s sluhom ne morejo poslušati nobenih informativnih, kontaktnih, zabavnih, glasbenih oddaj, ki jih sicer vrtijo na radijskih postajah. Kljub vsemu igra radio zelo pomembno vlogo v njihovem življenju, saj ga

večina od njih uporablja vsakodnevno – predvsem zato, ker jim nudi sprostitvev in prijetne občutke, na glasbo, ki jo predvsem čutijo in redki delno tudi slišijo, pa včasih tudi zaplešejo.

Glasbo nekateri radi poslušajo takoj zjutraj, ko se zbudijo – menijo da jih lahko glasba že takoj zjutraj spravi v dobro voljo in dobro počutje, poslušajo jo medtem ko se v sobah pogovarjajo s prijatelji, pred spanjem, nekateri tudi pri opravljanju šolskih obveznosti – reševanju domačih nalog, pisanju seminarских nalog itd. Povedali so mi, da glasbo zelo radi »poslušajo« saj se pri tem dobro počutijo, glasba jih spravlja v dobro voljo in preganja dolgočasje. Pri tem ne pogrešajo tega, da ne morejo poslušati radijskih oddaj ali poročil, saj jih pravzaprav ne poznajo in zato – kot pravijo sami – tega ne morejo pogrešati. Imajo pa željo, da bi lahko bolje slišali glasbo in pri tem tudi razumeli besedilo pesmi, ki jo izvajalci prepevajo.

Na tem mestu moram tudi poudariti, da ne poslušajo le radia, temveč tudi televizijo, poslušajo pa jo na isti način kot radio – zelo naglas, da lahko različne zvoke, ki spremljajo televizijske vsebine, občutijo.

5.4.4. Tisk

Gluhi otroci imajo v Domu na voljo številne revije in dnevne časopise. Naj naštejemo le nekatere: Delo, Dnevnik, Gea, Pil, National Geographic, vse revije v sklopu izdajanja dnevnih časopisov, torej Ona, Polet, Vikend magazin, Delo in dom, Nika itd.

Prav tako imajo v Domu tudi knjižnico, kjer si lahko izposodijo knjige po svoji želji.

Kljub pestri izbiri različnih vsebin, namenjenih branju, pa lahko rečem, da gluhi otroci berejo zelo malo, nekateri samo tisto, kar je nujno potrebno za šolo. Ne berejo niti vsebin, ki so posebej namenjene mladim v revijah za mlade, knjige pa se še toliko bolj redko znajdejo v njihovih rokah. Pri nekaterih starejših otrocih sem opazila, da občasno vzamejo v roke revijo Gea, Pil ali National Geographic za mlade, toda to se ne zgodi pogostokrat. Večkrat revijo le prelistajo in sem ter tja preletijo kakšen članek. Predvsem fantje občasno kupijo športni časopis Ekipa, kjer najdejo športne vsebine, ki jih zanimajo, ali pa v Delovi prilogi Polet poiščejo članke s športno vsebino, včasih pa si preberejo tudi kakšen članek o avtomobilih. Punce prav tako včasih prelistajo revije Pil, Gea, National Geographic ali Delovo prilogo Ona in Dnevnikovo Nika, povedale so mi, da občasno tudi kupijo kakšno revijo, npr. Evo ali Smrklijo – toda to se zgodi le redkokdaj.

Branje jih ne privlači, ker je težko, ker ne razumejo vsega, kar je napisano, ker se jim ne ljubi brati, ker raje počnejo druge stvari... Če pa že berejo, je to običajno obvezno branje za šolo ali kakšen članek na temo, ki jih zanima – fante predvsem športne vsebine in avtomobilizem, punce tudi šport –, čeprav manj kot fante, v revijah včasih preberejo različne nasvete, npr., kako se obleči, naličiti, nasveti strokovnjakov mladim z različnimi težavami itd.

Berejo največkrat v popoldanskem času, medtem ko se pripravljajo za pouk naslednji dan. Zjutraj pred šolo nikoli ne berejo, prav tako pa izjemoma bere kateri od otrok zvečer, saj zvečer skoraj praviloma večina sedi pred televizijskimi sprejemniki ali računalnikom.

5.4.5. Računalnik

Računalnik gluhi otroci uporabljajo vedno pogosteje v različne namene. V sobah računalnikov nimajo, razen enega dijaka. Računalnike imajo v svojih

kabinetih vzgojitelji in vzgojiteljice, vendar so na voljo kadarkoli tudi gluhim otrokom, vprašati morajo le za dovoljenje.

Računalnik redno uporablja približno tretjina otrok. To so starejši otroci, ki jih zanima predvsem elektronska pošta in brskanje po internetnih straneh. Igranje računalniških igrice med njimi ni tako zelo popularno, računalnik pa uporabljajo tudi za izdelavo seminarskih naloge, ki jih potrebujejo za šolo.

Na prvo mesto bi postavila elektronsko pošto. Dopisujejo si s prijatelji, poleg tega pa tudi zelo veliko uporabljajo msn messenger, s pomočjo katerega lahko »klepetajo« s prijatelji o vsakdanjih stvareh, ki so se jim zgodile čez dan. Nato sledi brskanje po internetu – včasih, toda redkokdaj, poiščejo na internetu računalniške igrice – to so predvsem stave v kakršnikoli obliki – npr. stave pri tekmovanju s konji, pri tekmovanju z avtomobili, motorji itd. Na internetu radi poiščejo strani z avtomobili, športne strani, zanimajo jih tudi lokali po Ljubljani, kje se lahko mladi družijo, kamor mladi zahajajo, tisti, ki so vsakodnevno na internetu, pa znajo poiskati tudi glasbo in filme, ki si jih nato včasih presnamejo na zgoščenko.

Računalnik skoraj vedno uporablja več otrok skupaj – običajno starejši otroci, predvsem fantje, skupaj brskajo po internetu in iščejo stvari, ki jih zanimajo. Z medsebojnim sodelovanjem najdejo vedno nove internetne strani, ki se jim zdijo zanimive. To so – kot sem že omenila – na temo športa, avtomobilov, filmov, glasbe... Mlajši otroci se jim večkrat pridružijo, a pri tem bolj ali manj tiho opazujejo ter se učijo, kaj vprašajo – npr., kako se kaj naredi, kako se poiščejo strani, kaj iščejo, zakaj itd.

Dijak, ki ima računalnik v svoji sobi, ga največkrat uporablja za izdelavo različnih seminarskih nalog, uporablja ga tudi za gledanje filmov s pomočjo DVD predvajalnika, možnosti uporabe interneta na svojem računalniku nima, zato internet uporablja na vzgojiteljevem računalniku.

Za komuniciranje z drugimi gluhi v Sloveniji ali drugje po svetu nekateri občasno uporabljajo tudi možnost pogovora v njihovem maternem jeziku, torej znakovnem jeziku, s pomočjo računalniške videokamere. To je možno le v primeru, če imata oba uporabnika na voljo enako tehnologijo in v tem primeru se lahko z gluhi v Sloveniji ali po svetu pogovarjajo v znakovnem jeziku.

Računalnik največkrat uporabljajo za zabavo, da jim ni dolgčas, zato da se družijo med seboj, da kaj novega izvedo itd.

Z razvojem računalniške tehnologije in interneta so se odprle nove možnosti za izobraževanje in informiranje tudi gluhe populacije. Problem se pokaže pri neznanju angleškega jezika, saj se gluhi otroci v šolah angleščine ne učijo. Kljub temu pa imajo željo po znanju angleškega jezika, predvsem iz praktičnih razlogov, zato se v vedno večjem številu udeležujejo fakultativnih tečajev.

5.4.6. Mobilni telefon

Mobilni telefon je med gluhi otroki in mladimi praktično nepogrešljiv in ima ga večina. Razen nekaterih naglušnih, ki ga lahko uporabljajo tudi za pogovor, ga večina uporablja za pošiljanje SMS-sporočil. Ko še nismo poznali interneta in mobilnih telefonov, so bili gluhi ljudje veliko na slabšem v primerjavi z slišječimi. Kdor si je lahko privoščil, je imel doma faks, s katerim je imel možnost komuniciranja z zunanjim svetom. Vendar pa te informacije večkrat niso bile preveč ažurne, saj so morali čakati tudi več ur, da so dobili odgovor osebe, kateri so poslali sporočilo. Sedaj mobilni telefon nosijo vsi s seboj in tako komunikacija danes tudi med gluhi poteka mnogo hitreje. Prav tako lahko preko mobilnih telefonov komunicirajo s slišječimi osebami, saj imajo danes mobilni telefon domala vsi, faks pa so imeli oz. imajo doma le redki.

Pri mobilnem telefonu gluhi otroci torej največkrat uporabljajo možnost pošiljanja SMS-sporočil, ki pri gluhih ljudeh nadomesti funkcijo pogovorov. Tako se »pogovarjajo« oz. si sporočajo povsem vsakdanje stvari – dogovorijo se npr. s prijatelji za srečanje, sporočijo staršem, da je z njimi vse v redu, sporočijo jim, kaj je bilo novega v šoli ali če kaj potrebujejo. Včasih pa si jih pošiljajo kar tako, ker jim je dolgčas, za zabavo, da malo »poklepetajo« s prijatelji. Tisti, ki imajo telefone z več funkcijami – npr. možnost brskanja po internetu, možnost fotografiranja, snemanja itd., hitro osvojijo tudi vse ostale funkcije in jih tudi uporabljajo.

5.5. RAZLIKE PRI SPREMLJANJU MEDIJEV MED GLUHIMI OTROKI TER MED GLUHIMI IN SLIŠEČIMI OTROKI

V Domu so med otroki velike razlike. Največje so med tistimi, ki so popolnoma gluhi od rojstva ter naglušnimi. Popolnoma gluhi otroci so zaradi svoje gluhotе prikrajšani za vse zvočne impulze iz okolice, kar pomeni da morajo vse nadoknaditi po vizualni poti. To pa je zelo težko, zato so v izraziti prednosti otroci, ki imajo gluhe starše, ki se otrokove gluhotе ne ustrašijo in pri katerih se otrok takoj in spontano nauči svojega maternega jezika – torej znakovnega jezika, ki ga v nadaljnjem razvoju nadgradi s slovenskim jezikom. Pri otrocih, ki imajo slišee starše, je učenje težje, saj pri »soočanju z dejstvom, da je otrok gluh, starši običajno preživljajo hude čase, kajti zdi se jim, da so izgubili nekaj zelo dragocenega. Izgubo sluha je celo pri današnjem razvoju znanosti težko odkriti, saj starši, ki ne poznajo problema gluhotе, dokaj pozno posumijo, da otrok ne sliši. V trenutku, ko je diagnoza, da je otrok gluh ali

naglušen, potrjena, se pojavi šok, saj starši ne vedo, kako se spopasti z otrokovo izgubo sluha» (Košir, 1999: 34, 35). Za nadaljnji razvoj otroka je zelo pomembno, da izgubo sluha čimprej odkrijejo in da starši čimprej prebrodijo začetne težave ter sprejmejo gluhoto svojega otroka. Prav najzgodnejše obdobje je namreč odločilno, zato je potrebno takoj začeti s strokovnim usposabljanjem. Pri otrocih, ki niso zadosti in dovolj zgodaj deležni strokovne pomoči in pomoči svojih staršev, so posledice vidne vse življenje. Ti namreč nimajo možnosti, da bi dovolj osvojili slovenski jezik, posledično pa tudi ne razumejo dovolj zakonitosti okoli sebe, kar je kasneje težko nadoknaditi. Taki otroci so mnogo bolj nezreli kot njihovi vrstniki. V Domu je precej otrok, ki imajo težave z razumevanjem slovenskega jezika in posledično medijskih vsebin. Ti gledajo televizijo za zabavo, da se družijo s prijatelji, ker jim je dolgčas, ne razumejo pa same vsebine povedanega. Dejstvo, da ti otroci zelo površno spremljajo medijske vsebine, pa vsekakor ne pomeni, da se ti otroci ob tem ne morejo ničesar naučiti, saj toliko bolj spremljajo dogajanje po vizualni poti in se na ta način učijo iz medijskih vsebin.

Razlike so tudi glede na starost – opazila sem, da mlajši otroci večkrat gledajo televizijo za zabavo, ker jim je dolgčas, ker si želijo družbe svojih vrstnikov in takrat gledajo vse, kar je v tistem trenutku na sporedu. Starejši otroci pa že malce bolj premišljeno sedejo pred televizijski sprejemnik in si ogledajo določeno oddajo, ki jih zanima (največkrat športno), občasno si pogledajo tudi kakšno informativno oddajo, ki mlajše sploh ne zanima itd. Sicer pa tudi starejši gledajo televizijo za zabavo, včasih ker jim je dolgčas ali ker jih oddaja zanima, da se družijo ter da kaj novega izvedo.

Berejo, kot sem ugotovila, zelo malo – tako mlajši kot starejši otroci le redkokdaj kaj preberejo. Menim, da so največje razlike med popolnoma gluhihimi otroki, ki so gluhi že od rojstva, ter med naglušnimi otroki. Razlog je predvsem v tem, da je materni jezik gluhih otrok znakovni jezik in ne slovenski jezik in nekateri otroci preprosto niso osvojili slovenskega jezika tako dobro, da bi lahko hitro brali in v celoti razumeli vse, kar preberejo. V branje morajo

vložiti veliko truda, večkrat ne razumejo vseh besed, zato berejo redkokdaj – samo, če je to res potrebno ali če jih nekaj zelo zanima. Menim, da branje ni privlačno marsikateremu mlademu, bodisi da sliši ali ne. Nujno pa bi bilo potrebno vzpodbujati kulturo branja še posebno med mladimi gluhi, saj imajo velike probleme pri učenju in izražanju v slovenskem jeziku.

Gluhi ljudje sebe ne vidijo kot invalide, temveč bolj kot neko manjšino v družbi, ki ima svoj jezik, svojo kulturo in svoj način življenja. Pa vendar ne morejo delovati neodvisno od družbe, v kateri živijo. Prav zato, ker so v manjšini, so se prisiljeni prilagajati, kar pomeni, da morajo čim bolje osvojiti slovenski jezik, da so sposobni ustnega in pisnega izražanja v njem. Prav gotovo bi tudi branje knjig, revij in časopisov pripomoglo k povečevanju in utrjevanju besednega zaklada pri gluhih otrocih.

Pri tem ne gre posploševati, saj je prav vsak otrok in mladostnik nekaj posebnega in kot omenjata tudi Jensen in Rosengren, je pri kvalitativnih raziskavah velik problem, kadar poskusimo ugotovitve pri manjših skupinah posplošiti na večje skupine. »Ena izmed metodoloških težav analize recepcije ter kulturnih študij in literarne kritike je v tem, da čeprav ponuja teoretsko informirano empirično raziskovanje komunikacijskega procesa, njeni rezultati niso zlahka posplošljivi. Pravzaprav jih lahko le redko posplošimo onstran majhnih skupin posameznikov, ki jih konkretna študija proučuje« (Jensen in Rosengren, 1996: 320).

Veliko gluhih otrok je integriranih v običajne osnovne in srednje šole, kjer so v razredih skupaj z drugimi slišječimi učenci in dijaki. Ti otroci so prav gotovo boljše osvojili slovenski jezik, kot so ga nekateri njihovi gluhi in naglušni vrstniki v Zavodu za gluhe in naglušne. Prav tako so nekateri dijaki, ki sedaj obiskujejo srednjo šolo v Zavodu, hodili v običajne osnovne šole in zato imajo tudi oni manjše probleme s slovenskim jezikom. Nekateri otroci pa imajo že celo življenje probleme z osvojitvijo slovenskega jezika in zato že ves čas

obiskujejo posebno šolo, ki je namenjena le gluhim in kjer je tudi program prilagojen njihovim sposobnostim.

Danes so že znani vzroki za slabšo izobrazbeno raven gluhih in naglušnih ljudi, zato strokovnjaki z različnih področij začnejo s takojšnjim usposabljanjem na jezikovnem, komunikacijskem in govornem področju. To danes počnejo po principu totalne komunikacije, saj le tako lahko dosežejo zadovoljive rezultate. »Drugačnost v razvoju gluhega oz. naglušnega otroka ni posledica same gluhotе, slabših sposobnosti, prizadetosti ali nezmožnosti, kot misli veliko ljudi. Vse potrebne lastnosti in sposobnosti večina otrok ima. Ker pa je razvoj jezika in komunikacije pri teh otrocih slabši, ne razumejo dovolj zakonitosti sveta okoli sebe, primanjkuje jim informacij in razlag, njihovi socialni stiki so omejeni in možnost frustracij je večja. To pa se pozna v njihovem razvoju in napredku« (Košir, 1999: 13).

Med otroki z okvaro sluha lahko torej opazimo številne razlike, ki pa so ob primerjavi slišočih in gluhih otrok še toliko večje. Za primerjavo odnosa slišočih in gluhih otrok do množičnih medijev bom uporabila podatke dveh raziskav, ki sta bili opravljene leta 2001 in sta vključevali 519 slišočih otrok oz. mladostnikov, starih od 12 do 19 let,⁶ ter podatke, do katerih sem prišla med opravljanjem raziskovalne naloge med gluhiimi otroki v Domu Frana Grma.

Prva od obeh raziskav med slišočimi otroki se je osredotočala predvsem na nove medije, kot so računalniške ali videoigrice, osebni računalnik, internet, mobilni telefon in SMS-sporočila (Nadoh, 2001: 13). Druga raziskava pa je preučevala odnos otrok in mladostnikov do televizije (Dolničar, 2001).

---

⁶ Raziskavi sta opravili Jana Nadoh in Vesna Dolničar, študentki oz. absolventki komunikologije, ki sta v letu 2001 zaključevali študij na Fakulteti za družbene vede v Ljubljani, pod vodstvom dr. Karmen Erjavec.

Ob primerjavi rezultatov lahko rečem, da prav tako kot slišišči tudi gluhi otroci poznajo in uporabljajo vse množične medije. Tako pri slišiščih kot pri gluhih otrocih je televizija najpomembnejši množični medij. Slišišči mladi največ spremljajo komedije, humoristične serije, kriminalke in glasbene oddaje, najredkeje pa gledajo telenovele oz. soap opere ter otroške in mladinske oddaje ter risanke. Gluhi otroci pa za razliko od slišiščih otrok največ spremljajo oddaje s športno vsebino ter telenovele, med filmi pa najpogosteje filme z znanstvenofantastično vsebino, akcijske filme in kriminalke. Komedije in humoristične serije spremljajo zelo redko, prav tako tudi glasbene oddaje ter risanke, otroških in mladinskih oddaj gluhi otroci sploh ne spremljajo, saj oddaje niso podnaslovljene.

Podobnost med slišiščimi in gluhihimi otroki je tudi v tem, da oboji največkrat gledajo televizijo za zabavo, da izvedo stvari, ki jih zanimajo, ter da si krajšajo čas. Pri gluhih otrocih pa veliko vlogo igra tudi želja po druženju z ostalimi otroki v Domu, saj televizijo vedno gledajo skupaj. Pa vendar gluhi otroci televizijo gledajo na drugačen način kot njihovi slišišči vrstniki, kar sem med analizo ter interpretacijo podatkov ter diskusijo podrobneje že opisala.

Podobnosti med slišiščimi in gluhihimi otroki so tudi pri dostopu do računalnika, saj ima dostop do računalnika tako večina slišiščih kot tudi gluhih otrok. Razlike med njimi pa so v uporabi – slišišči otroci na računalniku največkrat igrajo računalniške igrice, gluhi otroci pa največ časa posvetijo brskanju po internetu in elektronski pošti.

Večina slišiščih in gluhih otrok ima mobilni telefon, ki ga redno uporabljajo – slišišči otroci večinoma za pogovore, gluhi pa predvsem za pošiljanje SMS-sporočil.

V nobeni od obeh raziskav med slišiščimi otroki pa ni bil zajet njihov odnos do dveh tradicionalnih množičnih medijev, in sicer odnos do tiska ter radia. Če

kljub temu poskušam potegniti vzporednico med slišječimi in gluhihmi otroki, bi ocenila, da je kultura branja veliko bolj prisotna pri mladih slišječih kot pri mladih gluhih, kjer je spremljanje tiskanih medijev komaj prisotno. Radio pa spremljajo tako slišječih kot gluhi otroci s to razliko, da slednji poslušajo le glasbo, in sicer na način, ki sem ga podrobneje opisala v prejšnjih poglavjih diplomskega dela.

6. ZAKLJUČEK

O množičnih medijih je bilo napisanega že veliko, prav tako je bilo opravljenih precej raziskav o odnosu otrok in mladih do množičnih medijev. Po pregledu obstoječih raziskav sem ugotovila, da nobena od teh ni vključevala odnosa gluhih otrok do množičnih medijev. Ker imam od majhnega veliko stikov z gluhihmi ljudmi vseh starosti, poznam njihovo govorico, njihov način življenja, navade, prav tako pa tudi probleme, s katerimi se soočajo v vsakdanjem življenju v družbi slišječih, sem se odločila, da sama poskušam spoznati in opisati njihove navade, dožemanje, želje, potrebe in tudi probleme pri spremljanju množičnih medijev.

Raziskovanja odnosa gluhih otrok do množičnih medijev sem se lotila po načelih kvalitativnega raziskovanja, kar pomeni, da sem poskušala z neposrednim opazovanjem in neformalnimi pogovori z gluhihmi otroki v Domu

Frana Grma v Zavodu za gluhe in naglušne v Ljubljani ugotoviti in analizirati njihov odnos do množičnih medijev. Na začetku diplomskega dela sem zastavila raziskovalno vprašanje, ki se je nanašalo na odnos gluhih otrok do množičnih medijev. Želela sem spoznati, ali so tudi življenja gluhih otrok prepletena z vsakodnevnim spremljanjem različnih množičnih medijev, koliko in na kakšen način spremljajo medije gluhi otroci, katere medije spremljajo, kateri so jim bolj in kateri manj blizu, kaj jim množični mediji pomenijo, zakaj jih spremljajo in kaj jim lahko nudijo, katerih medijskih vsebin ali oddaj ne bi izpustili, katere jih sploh ne privlačijo in zakaj, ali se o vsebinah, ki jih gledajo, tudi pogovarjajo, ali se zaradi svojih težav s sluhom počutijo prikrajšane pri spremljanju množičnih medijev itd.

V času opravljanja raziskovalne naloge sem prišla do odgovorov na vprašanja, ki so se mi postavljala in tako lahko zaključim, da gluhi otroci poznajo in tudi redno uporabljajo vse množične medije – tako tradicionalne kot tudi novejšje. Največ časa preživijo pred televizijskimi sprejemniki, kjer jih najbolj privlačijo najrazličnejše športne vsebine. Medij, ki ga torej največ spremljajo in brez katerega si življenja ne bi mogli predstavljati, je televizija. Največkrat jo gledajo za zabavo, zato da se družijo med seboj, da kaj novega izvedo, da jim ni dolgčas itd. Gluhi otroci poznajo in spremljajo tudi vse druge medije, med katerimi so za njih najmanj zanimivi tiskani mediji, vedno bolj in bolj pa jih privlačijo novi mediji – med njimi najbolj internet in mobilni telefon.

Razlago teh ugotovitev sem podala v analizi in interpretaciji podatkov in če na kratko ponovim, lahko rečem, da razlogi za tak način spremljanja medijev izhajajo iz posledic izgube sluha, ki nato vplivajo na ves nadaljnji razvoj gluhega otroka. Če otroku z izgubo sluha ni ponujena takojšna strokovna pomoč pri govornem, spoznavnem, socialnem in osebostnem razvoju, lahko tak otrok nosi posledice vse življenje. Kljub vsem naporom pa imajo vsi otroci z izgubo sluha težave pri učenju slovenskega jezika – nekateri večje, drugi manjše, odvisno od tega, kako hitro so pričeli z učenjem in kako huda je

izguba sluha. Slovenskega jezika se gluhi otroci namreč ne morejo naučiti spontano in kot »posledico neprestanega poslušanja, akustičnega pomnjenja, motorične dejavnosti, asociacijskih miselnih povezav in kontrole nad lastno produkcijo« (Košir, 1999: 11). Zaradi tega, ker slovenskega jezika ne osvojijo popolnoma, otroci nimajo veselja do branja, saj jim to predstavlja velik napor (v branje morajo vložiti veliko truda, mnogo besed ne razumejo, natančno ter poglobljeno branje jim vzame veliko časa in energije), radi pa imajo medijske vsebine, pri katerih se lahko sprostijo, zabavajo, spočijejo, pri katerih ni potrebno preveč razmišljati itd.

Gluhi otroci so zaradi izgube sluha res prikrajšani za poslušanje radijskega programa, za marsikatero oddajo na televiziji itd., toda kljub vsemu se razmere izboljšujejo – tako je npr. več in več oddaj na nacionalni televiziji prilagojenih občinstvu z okvaro sluha, bodisi s podnaslavljanjem ali s simultanim prevajanjem tolmača za znakovni jezik. Prav tako je razvoj novih tehnologij zelo pozitiven za gluhe uporabnike, saj jim računalnik, internet, mobilni telefon itd. omogočajo lažje komuniciranje, izobraževanje, obveščanje. Vse te stvari lahko tudi gluhi in naglušni otroci s pridom izkoriščajo. Toda kljub vsemu napredku marsikateri otrok z okvaro sluha vseh zanj ugodnih možnosti ne izkoristi – izvor tega pa je v pomanjkanju izobrazbe. Veliko oz. največ je v najzgodnejšem obdobju otroka seveda odvisno od staršev – kako so se sposobni spopadati z izgubo otrokovega sluha. Številne raziskave kažejo, da imajo tudi gluhi otroci povsem normalne potenciale in zaradi izgube sluha niso nič manj sposobni kot njihovi slišišči vrstniki.

7. LITERATURA

- Ang, Ien (1991): *Desperately Seeking the Audience*. Routledge, London.
- Ang, Ien (1994): »Understanding Television Audiencehood«. V Newcomb, Horace (ur.): *Television – The Critical View*. Oxford University Press, Inc, New York, str. 367–387.
- Ang, Ien (1996): *Living Room Wars: Rethinking Media Audiences for a Postmodern World*. Routledge, London.
- Alasuutari, Pertti (1995): *Researching culture: qualitative method and cultural studies*. Sage, London.

- Alasuutari, Pertti (1999): »Three Phases of Reception Studies«. V Alasuutari, Pertti (ur.): Rethinking the Media Audience. Sage Publication Ltd, London, str. 1–22.
- Buckingham, David (1997): »Electronic child abuse? Rethinking the media`s effect on children«. V Barker, Martin (ur.) in Petley, Julian (ur.): ILL EFFECTS –the media/violence debate. Routledge, London, str. 32–48.
- Stankovič, Peter (2002): »Kulturne študije: pregled zgodovine, teorij in metod«. V Debeljak, Aleš (ur.), Stankovič, Peter (ur.), Tomc, Gregor (ur.), Velikonja, Mitja (ur.): Cooltura – uvod v kulturne študije. Študentska založba, Ljubljana, str. 11–71.
- Dolničar, Vesna (2001): Uporaba televizije pri slovenski mladini. Diplomsko delo, Ljubljana.
- Erjavec, Karmen in Volčič, Zala (1999): Odraščanje z mediji: rezultat raziskave Mladi in mediji. Zveza prijateljev mladine Slovenije, Ljubljana.
- Gunter, Barrie in McAleer L., Jill (1990): Children and television – The one eyed monster. Routledge, London.
- Gauntlett, David (1998): »Ten things wrong with the »effects« model«. V Dickinson, Roger (ur.), Harindranath, Ramaswami (ur.) in Linee, Olga (ur.): Approaches to audiences. Arnold, London, str. 120–131.
- Howard, Sue (1998): Wired – up: Young People and the Electronic Media. UCL Press, London.

- Höijer, Birgitta (1999): »To be an Audience«. V Alasuutari, Pertti (ur.): Rethinking the Media Audience. Sage Publications Ltd, London, str.179–195.
- Jakopič, Bogo (1998): Oris zgodovine vzgoje in izobraževanja gluhih v svetu. Zveza gluhih in naglušnih Slovenije, Ljubljana.
- Jensen, Klaus Bruhn in Rosengren, Karl Eric (1996): Pet tradicij iskanja občinstva. Teorija in praksa, 33, 2 str. 308–331.
- Kavčič, Martina (ur.) (1993): O položaju gluhih in naglušnih v Sloveniji – zbornik prispevkov s konference v Portorožu. DAN, p.o in Zveza gluhih in naglušnih Slovenije, Ljubljana.
- Kolenc, Franci (ur.) (1994): Spoznajmo slušno motenega otroka: zbornik prispevkov s seminarja slušno moteni otrok v vrtcu in osnovni šoli. Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport, Ljubljana.
- Košir, Stane (1991): Značilnosti razvrščenih mladostnikov z motnjami sluha v Sloveniji od leta 1966 do 1990. Pedagoška akademija Ljubljana, Ljubljana.
- Košir, Stane (1993): Surdoandragoški prispevek. Zveza gluhih in naglušnih Slovenije, Ljubljana.
- Košir, Stane (1999): Sluh: naglušnost in gluhost. Zveza društev gluhih in naglušnih Slovenije, Ljubljana.
- Krančan, Gizela (2003): Simbolizem kretnje v komunikaciji gluhonemih. Diplomsko delo, Ljubljana.

- Levec, Alenka (2000): To smo mi – priročnik za učenje socialnih veščin. CenterKontura, Ljubljana.
- Lobnik Zorko, Alenka (1999): Moj materin jezik je znakovni jezik. *Otrok in družina*, 2, str. 62–63.
- Lull, James (1990): Inside family viewing. *Ethnographic research on television`s audience*. Routledge, London.
- Luthar, Breda (1995): »Ponudba identitet na televiziji«. V Košir, Manca (ur.): *Otrok in mediji*. Zveza prijateljev mladine Slovenije, Ljubljana, str. 27–57.
- McQuail, Denis (1997): *Audience analysis*. Sage Publications, Inc., London.
- Mesec, Blaž (1998): *Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu*. Visoka šola za socialno delo, Ljubljana.
- Moores, Shaun (1993): *Interpreting Audiences – The Ethnography of Media Consumption*. Sage Publications Ltd. London.
- Morley, David (1992): *Television, audiences & cultural studies*. Routledge, London.
- Nadoh, Jana (2001): *Uporaba novih medijev pri slovenskih mladih*. Diplomsko delo, Ljubljana.

- Podboršek, Ljubica (1992): Govorica rok 2 – priročnik za učenje znakovnega jezika. Zavod za usposabljanje slušno in govorno prizadetih Ljubljana, Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport in Zveza društev slušno prizadetih Slovenije, Ljubljana.
- Polič, Vasilij (1997): Statusna stanja človeka in državljana v Republiki Sloveniji – 4. del: Otroci; Ustavna pritožba. Center marketing int, Ljubljana.
- Prispevki iz prakse – zbornik prispevkov s seminarja gluhi in naglušni otrok v vrtcu in osnovni šoli. (1996). Zavod Republike Slovenije za šolstvo, Ljubljana.
- Pušnik, Vesna (2003): Komunikacijske pravice gluhih v Sloveniji. Diplomsko delo, Ljubljana.
- Schrøder, Kim Christiian (1999): »The Best of Both Worlds: Media Audience Research between Rival Paradigms«. V Alasuutari, Pertti (ur.): Rethinking the Media Audience. Sage Publications Ltd, London, str. 38–69.
- Ule, Andrej (1990): Filozofija Ludwiga Wittgensteina (Od Traktata do Filozofskih raziskav). Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, Ljubljana.
- Vink, Nico (1988): The Telenovela and Emancipation: A Study on TV and Social Change in Brazil. Royal Tropical Institute, Amsterdam.
- Vogrinc, Jože (1995): Televizijski gledalec: koncept televizijskega komunikacijskega razmerja kot izhodišča za teorije televizije. Škuc – Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, Ljubljana.

- Zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika. Ljubljana: uradni list RS, št. 96/02.
- Willis, Paul (1990): *Common Culture: Symbolic work at play in the everyday cultures of the young*. Open University Press, Buckingham.